

МИХАИЛ АНЧАРОВ

РАЗВОДАЧ НА КРОКОДИЛИ

Част 3 от „Сода-слънце“

Превод от руски: Маргарита Лечева, Освалд Лечев, 1973

chitanka.info

Каква по-голяма радост може да има от тази да се любоваш на таланта на човека?

Другарю! Знай и вярвай, че ти си най-необходимият човек на земята.

Максим Горки

ВДИГАЙ ВОЙСКАТА

... В този момент изключиха апаратурата и настъпи пълна тишина.

Оставиха го малко да си почине, а после отвориха дебелия врата и изтикаха креслото в светлата стая.

Изтриха потта от челото му и откопчаха ремъците на креслото. Стана и се протегна с прачене.

Момичето лаборантка го гледаше съчувствено и доброжелателно. Защото беше знаменит учен и добър човек.

— Готов ли сте? — попита тя.

— Да... Днес беше съвсем ясно — каза той. — Можем да започваме.

Лаборантката натисна копчето. Ученият взе микрофона. В лабораторията се бяха струпали всички сътрудници. Чакаха със затаен дъх.

— ... Ордата спря и скърцането на каруците стихва — започна да диктува ученият — препуснаха конници край каруците с насядали в тях жени. Подплашена от шума, във въздуха се издигна тънка чапла и се отрони на земята синьо перо... Полетя, момък на гривест кон...

На горния етаж затракаха телетипите...

... Ето, наведе се както препускаше и вдигна от земята синьото перо на чаплата... Приблужи се към каруцата, в която стара жена кърмеше дете и като извади перото, лекичко погъделичка по ухото старата жена. Тя махна с ръка, мислейки, че е муха. Той пак я погъделичка.

— Мамо, това е нашият Одон — каза момчето, което седеше в каруцата.

Майката се обърна.

— У-у, безсрамник — каза тя, като го заплаши с юмрук. — Ще те науча аз тебе.

Момъкът прихна и препусна нататък, пущайки поводите на коня и забождайки в острите си коси синьото перо.

— Ах, колко е красив нашият най-голям син! — каза майката, гледайки след него.

... Надойдоха воините. Струпаха конете си, очаквайки заповед. Веят се на копията боядисани конски опашки и шаманите^[1] се ваят в праха на пътя. Откъм групата на военачалниците се пръснаха конници в разни посоки и войската започна да се разделя на хиляди. Ето, строи се и бързо тръгна напред с грохот на копита. И където минеше тази войска, там оставаше само черна пръст.

... Конете зацвилиха.

— Вода — каза първият, вдишвайки с ноздри утринния въздух.

Бавно излезе войската на брега на широката река, конете се втурнаха към водата, но ездачите ги възпряха.

Излезе войската на брега и спря, притаила дъх.

В първите лъчи на слънцето, в утринната мараня, високо върху хълмовете се бе разпрострял Киев. Татарите като замръзнали гледаха нататък, където бяха белите хълмове сред зеленината, където блестят безброй куполи, където във влажната сянка спят белите къщи и каменните стени на Кремъл.

... В тишината се разнесе конски тропот. Към момъка с перото на чаплата в косите препусна воин. Без да каже ни дума, той хвана коня за юздите и се понесе с момъка към групата на военачалниците. Когато долетяха, двамата паднаха от конете на земята. А когато станаха, срещнаха кривия поглед на рицаря, чието единствено око блестеше изпод черния китайски шлем.

— Субадай-Багатур — каза пристигналият воин и кимна към момъка — този ще отиде.

Едноокият се обърна въпросително към стоящия до него млад монголец с лице на рис. Младият, облечен ярко, небрежно кимна в знак на съгласие и се обърна.

— Хан Батий реши: нека да замине — каза едноокият и момъкът с перото на чаплата в косите скочи на коня си и препусна към реката.

Навлезе във водата и заплува към Киев редом с коня, държейки се за високата дъга на седлото. А Батий, останалите ханове и цялата войска гледаха след него.

... Киев е на хълма. Мълчание. Скърцане на кладенец. Тишина. Плясъкът на Днепър.

Татаринът е преплувал Днепър и гледа от храстите...

Девојката загреба вода от кладенеца и звънки капки падат върху дървените капаци... И татаринът се успокои, разбра, че на брега няма войска. Но е такова утро, че девојката се озърна към Днепър. Приближи до реката, която тихичко гали камъчетата, и без да сваля кобилищата, се наведе към водата и откъсна една лилия до самото лице на татарина. И когато се наведе съвсем ниско, обръщайки към него нежното си ухо, момъкът предпазливо извади синьото перо от косите си и погъделичка девојката по ушлето. Тя недоволно махна с ръка ѝ тръгна нататък. Момъкът се усмихна, изпращайки с очи тънката фигура, която се отдалечи от него, полюшвайки се боса по росната трева. Ето, изгуби се в зеленината...

Момъкът извади парче овчи кашкавал, отхапа си, подъвка малко. Безшумно отпи вода от Днепър, още веднъж се усмихна, поглеждайки нагоре към стръмния склон и държейки се за опашката на коня, заплува обратно, за да съобщи, че войска няма.

... На юг Киев се простира до дола Перевесище, на изток се спуска стръмно към река Почайна. Кръст след кръст се възправят в зеленината и слизат надолу — там тече и се прелива златен блясък. Там Днепър-Словутич тече по камъчетата, по речния пясък. Градини. Слънце.

Девојката влиза през вратичката и върви към къщата, която е в градината до самия склон.

— Ставайте, дядо Митуса... е? — казва тя. — Че изворна вода съм ви донесла... Такава студена водица, изпод самия склон — казва тя, оставяйки дървените ведра на утринната земя.

Един висок човек стои до градинката и гледа право пред себе си по посока на Днепър и лек ветреца полъхва редките му бели коси. Челото му е високо и изпъкнало, очите му са светли, ноздрите тънки и цитра във везан калъф е праметнал през рамо. Изправен гледа нататък, откъдето вятърът донася скърцане някакво или шум.

— Та вие вече сте станали! — учуди се девојката. — А защо не спите? Какво слушате така?

— Кажи ми, Марюшка, кажи, скъпо мое дете, не чуваш ли скърцане отвъд реката?

— Не, дядо Митуса, не чувам. А защо сте взели цитрата си? Или си отивате от нас? Та къде ще идете? Вече сте стар. Сигурно костите ви скърцат.

— Не костите ми скърцат, а мъката наша пристига на скърцащи каруци, чужда войска се катери по брега.

— Дядо! Дядо! Сторило ви се е! — вика девойката.

— Не ми се е сторило, детето ми... Вдигай хората и бягайте в крепостта... А аз ще тръгна по земята помощ да събирам... — каза славният певец Митуса и заплака.

И в отговор на сълзите му полетя и се заби в небето припрян и отчаян камбанен звън.

... Дъжд се лее неспирно. От мокрите къщи и градини се вдига пара. Митуса влезе в града.

Митуса влезе в двора и го въведоха при княза.

— Митуса, дойде, княже — каза воинът.

Тънкият княз стоеше до прозореца. Една три мънистена обеца трептеше на ухото му. Митуса се приближи.

— Вест донесох, княже Рюрик — тихо каза Митуса. — Хан Батий е обсадил Киев — майката на руските градове.

Князът се обърна рязко, погледна в лицето Митуса и се отдалечи от него.

— Побързай, княже — каза Митуса високо. — Забрави враждата.

— Не — звънко каза князът и се обърна към прозореца.

А зад прозореца сено возят, дъжд ръми. И с огнени очи гледат Митуса приближените на княза хора. Като него тънки и силни. И тогава Митуса взе цитрата си.

— О-ой — протяжно изрече Митуса и удари по струните.

И всички видяха как се залюля и се изкриви хоризонтът.

А по изкривения хоризонт препусна витяз на гривест кон.

Вдигна тежка десница над очите си и погледна право напред.

И страшно, и близко се раздвижи изведнъж огромното му лице.

Удари още веднъж Митуса по струните и надвисна черен облак.

Разкъса се на парцали и врани накацаха по черепите.

— Ти, Митуса, проклет карпатецо... Галичанино отречен... Езичнико... — каза князът.

А Митуса пееше.

... и видяха всички...

Падат гръцките статуи на Женския пазар.
Падат бронзовите коне пред Десетинната църква.
Корнизите от бял мрамор и стените.
Цокълът от полиран червен гранит се пропука.
— Вдигай войската — извика Митуса — и отивай да спасяваш
Киев!...

[1] Шаман — магьосник. — Б.пр. ↑

НИКОЙ НЕ СЕ СМЕЕШЕ

По възвишения и ями, спъвайки се в каменните издутини и пропадайки в цепнатините, пълзеше мравка. Това съвсем не беше най-лошият път, но унинието и безкрайността на пътя я дразнеха. Лесно е да си представим с какви думи ругаеше пътя, на който беше попаднала случайно и чието безплодие сега съзнаваше. И хич не се сецаше тази глупава мравка, че отдавна вече пълзи по лика на Венера, когото хората считаха за прекрасен.

Пришълецът се отстри от мравката, протегна се с пращане, свали от цокъла торбата си и скочи. Мраморната Венера се открояваше добре на фона на тъмната зеленина на крайпътните насаждения. Красива жена, спокойна. Потупа я одобрително по рамото и продължи нататък.

Беше заспал до крайпътния паметник на Венера и му се присъни нелеп сън. Изобщо той обичаше да си поспива и сънуваше много интересни неща. Този път му се присъни историята за Адам и Ева. Беше забавно.

Всичко съвпаднаше. Адам и Ева се оказаха биологични киборди. Дяволът — умопобъркан сътрудник на лаборатория. Не устоял пред изкушението да сводничи, развалил великия експеримент и върнал хората към низшите форми на размножаване. Всичко съвпаднаше. Адът — купище от бракувани биокиборди, не желаещи да се самоусъвършенствуват, Чистилището — ремонтна работилница, Раят — свят на самообновяващи се цивилизации. Адам и Ева нямаха пъпове — създадени са дискретно, а реброто на Адам е просто израстък, като филиз на дърво.

Той престана да мърмори и да размахва ръце, защото чу звук, който го зарадва като приятелско повикване. Отначало не повярва на ушите си и замръзна на мястото си. Но звукът нарастваше, приближаваше се, пееше, ликуваше и ето, иззад завоя се показва автомобил. Истински автомобил с хубава обтекаема форма, с чисто предно стъкло, върху което танцуваха утринни розови зайчета, с

бензинова опашка, след която е още по-пронизващ ароматът на утринната зеленина. Автомобил — въпреки че са минали толкова години, автомобил — въпреки че някой вече е измислил вечния двигател и значи, никакъв бензин не може да има и транспортът трябва да е друг... Автомобилът приближаваше.

Пришълецът излезе на средата и замаха с ръце. Шофьорът натисна спирачките.

„Интересно — помисли си пришълецът — а пари дали имат?“

— До града колко ще ми вземеш?

— Ще се разберем. Ще ми дадеш една-две рубли и край.

Вратата се затвори. Пришълецът се повъртя на седалката. Струваше му се, че се е върнал вкъщи и стига само да свърнеш зад завоя и ще влезеш в града, по-хубав, от който никъде няма. Защото това е твоят град.

Шосето полетя насреща им. Пришълецът затвори очи... Вече няколко часа вървеше по този път, по който нищо не се случваше и дори започна малко да се безпокои, макар че отдавна вече беше станал спокоен и непредприемчив човек. Защото нищо не излезе от необикновените планове и замисли, с които се бе заемал някога. Разрив между мечта и действителност — ето как се наричаше това. Все не можеш да ги свържеш, дявол да го вземе. Само пълзеше по възвишенията и ямите и пропадеше в пукнатините. И макар сам отдавна да подозираше, че пълзи по лика на Венера, все не можеше да разбере точката, откъдето това би било видно. И ето, вървеше той сам по пътя, размахвайки кибритена кутия, стисната в юмрук и поглеждаше встрани с леко уплашено дружелюбие.

Правеше му силно впечатление отсъствието на многоетажни здания. И отсъствието на любопитство. И още много нещо от това, което очакваше да види, липсваше. Новости в транспорта, необикновени дрехи, струпвания на хора.

Никъде ни следа от строежи или полска работа. Поне един заводски комин на хоризонта, поне пътя да поправяха. Нищо. Само веднъж пресече шосето един неоседлан кон, спря се и го погледна иронично.

— Виждам, умник си — каза той.

Конят кимна с глава и подаде за поздрав предното си копито.

— Ти пак улучи.

Конят гръмко се засмя и побягна нататък, размахвайки опашка. Цвиленето му затихваше в далечината.

Вървеше като плах провинциалист по съвършено непозната страна. Сами разбирате, ако отдавна не сте били в познатите ви места, имате право да се надявате на големи промени.

... Остър завой. Пришелецът отвори очи. Отпред в розовото сияние на изгрева се изправи градът, по-хубав, от който няма никъде. Неговият град. Това, разбира се, е невъзможно, но все пак приятно е да мислиш така. До първите къщи в покрайнините имаше около три километра, не повече.

Пришълецът се радваше, че вижда хора, стари поанти. Да си признаем, той се боеше. Ами ако за тези години са започнали да развъждат хора в колби. Науката отиде толкова напред!

— А децата у вас как се раждат? — попита той. — В колби ли?

— Децата? Защо в колби?

— Та науката отиде толкова напред.

— Отиде — с неохота каза шофьорът. — Само това и прави, върви. Ето тук един мъж накара мишките да се размножават чрез пъпкуване. Като амеби. Взема от една мишка кост и съединителна тъкан и създава нова. Смята, че така могат и хората.

— От ребро?

— От ребро. Както при Адам и Ева. Мнозина вярват... Пусни — каза той на пришълеца. Защото се беше вкопчил в дръжката на вратата, дори пръстите му бяха побелели. — Ще отвориш, без да искаш и ще се изтърсиш.

Пришълецът разбра — това е сънят му. Ставаше зловец. Той потърка очи.

— Тфу, дявол — каза той. — Не можах да се наспя. Всякакви глупости ми се навират в главата.

Наближаваха първите постройки.

— Спри, моля ти се — помоли пришълецът. — В града трябва да се влиза пеша.

Слезе и се разплати, стараяйки се да направи това небрежно и шофьорът не се учуди и взе парите, пуснати преди много години. Ама как, у тях нищо ли не се е изменило, дявол да го вземе? Може би просто му се е присънило, че дълго е отсъствувал? Ами да, присънило му се е. А умопомрачителните нощи на размишления, а годините на

изследвания, а тоновете книги, прочетени от кора до кора? А странствованията, а умората, а това, че не може да се познае в огледалото? Смейте ли се, граждани? Той се огледа — никой не се смееше.

И ЗАПОЧНА БОЙ

Движи се войска по степта.

Прах се издига като стълб.

Отпред върви княз Рюрик. Бунчуци^[1] се веят на вятъра, първите конници бият дайрета.

Ето излязоха на пътя, отъпкан от много каруци и иззад хълма се показва друга войска, която също бързаше към великия Киев.

Макар че и тази войска е руска, спряха се първите конници, а след тях и всички.

И двете войски се гледаха нерадостно.

Защото княз Рюрик бе срещнал брат си.

И няма за него по-голям враг от брат му княз Давид.

И застана на пътя славният певец Митуса и всички войни го познаха.

— Гори... Киев гори — каза Митуса. — Черен облак лежи над града, а вашите войски гледат в различни посоки... Ти, Буй Рюрик, и ти, Давид! Не вашите ли храбри дружини реват като диви бикове от саби ранени. Не вашите ли храбри дружини вървяха потънали във вража кръв чак до златните шлемове! Тогава отмъстете, князе, за обидата наша! За земята руска!

Тихо е в полето, гласът на Митуса се чува.

В този момент долетя от Киев пратеник на запенен кон.

В този момент дотичаха от Киев прашни бързоходци с окървавени крака.

Не ги гледат князете.

А се гледат един друг като люти вълци и мечовете им са наполовина извадени.

Гледат войските в различни посоки. И ни една не бърза към боя.

И тогава се развика Митуса:

— Вие князе, Всеславови внуци!... Свалете стяговете си и ровете земята с посрамените си мечове... Защото сте отхвърлени от славата на дедите!... Защото с кавгите си надоведохте поганците в

руската земя, Всеславовото отечество! Заради вашите разпри идва бедата от незнайната татарска земя!

Но дръпва княз Рюрик поводителите към себе си и като изправя коня на задните му крака, обръща войската си назад.

И препуска нататък войската, вдигайки прах до небесата.

И стои в праха старият певец.

... Гори Киев...

Гори Киевската лавра. Черноризци вдигат кръстове. Безспирно бият камбаните и сажди се стелят върху старите храмове.

... Във въздуха свистят стрели и се вие гъст прах, скривайки картината на убийството. Отново диво зазвучаха тръбите на славяните. Като безумни се хвърлят те напред. В боя ножове о ножове се удрят и брони хвърчат от тежките удари на мечовете. Там пехотинци се втурват и заколват отдолу конете, а на падащите конници забиват нож в шеговете на доспехите. Там един ранен се спъна и се мъчи още веднъж да се вдигне, преди да е изтекъл животът му... Жребци се хапят и щитовете с кървава пяна и кал са залени.

И тогава, в самия разгар на битката, в татарските редове се вмъкна воеводата със свитата си. Промъкнаха се до бунчуците на Батий и Субадай-Багатур, прескачайки през купища трупове и мъчейки се да пробият стената от крепко стоящи като кули богатири. Но посрещнаха княза с копия. Раниха коня в ноздрите и той започна да се мята на всички страни с човешки вик. А на княза и шлемът му падна, и щита му смъкнаха. А коня му намушкаха с копия и от стените се посипаха камъни като дъжд. Беше го намушкал с рогатка един немец, но препуснаха двама от дружината да го спасят. Пресякоха копията и конят се изправи на краката си. Изнесоха княза от боя и тогава падна конят му.

Натискът на славяните отслабна. Останалите живи търсят спасение в бягството. Все по-бързо настъпват победителите. Оръжието им се е притъпило от тежките удари. В краката им се търкалят щитове и блестящи шлемове. Под купищата мъртви умират живи, затиснати, недокоснати от желязото. Малцината славяни накрая се скриват зад стените, обкръжаващи величествената Десетинна църква.

... Вечерни сенки лягаха вече на земята, когато звук на рог върна преследвачите. Победителите се разположиха по киевските стени и по брега на Днепър, обграждайки се с верига от стражи. А между това в

кървавото вечерно небе над страшната долчина, която е легнала между стените на Киев и стените на Десетинната църква, над телата на убитите вече кръжи черна врана. А от степните ями излизат вълци, очаквайки безлунната нощ. Двете войски се разположиха да нощуват.

Ето че се добра накрая до Киев славният певец Митуса, добра се до страшната долчина между двата лагера.

И без да се бои от нищо, запява Митуса последната си песен.

Изправят се воините от двете страни, изправят се и хората върху покрива на Десетинната църква, върху стените и слушат как пее Митуса, защото певците винаги ги слушат и рядко ги чуват.

— Свършиха се добрите времена... И брат на брата говореше: „Това е мое, а и това е мое!“ И в княжески крамоли човешкият живот се съкрати. Само враните грачат, когато делят труповете помежду си. Тогава не стигна кървавото вино. Тогава свършиха пира храбрите руси... И сватове напоиха... а и сами паднаха... за земята руска...

Изсвистя стрела.

Падна върху покрива на Десетинната църква една девойка и от косите ѝ падна лилия.

И в отговор изсвистя стрела! И удари в откритото чело един татарин.

Падна татаринът от стената и само се завъртя във въздуха синьото перо на чаплата.

И веднага помръкна въздухът от стрели.

И вдигна лилията Митуса и се разсмя и сълзи потекоха по лицето му.

И започна бой. Но и той не заглуши гръмкия смях на Митуса...

[1] Бунчук — къса тояжка с конска опашка (символ на власт у татарите). — Б.пр. ↑

НАЙ-ИНТЕРЕСНОТО

Първото здание на града беше едно крайпътно кафене — стъклен сандък, закрит отвътре с бели завеси. На вратата се клатеше табелка „ЗАТВОРЕНО“. Пришълецът спря. Появи се и изчезна тиктакане на часовник. Пришълецът разтвори юмрука си и погледна кибритената кутия.

— Гущер... — каза той. — Аз съм, здравей гущер... Ще те нахраня, крокодилче... А сега гледай да не се показваш от кутийката. Иначе ще дойдат пионерите и ще умреш. Ще те сложат в буркан с формалин и ще направят от теб нагледно пособие... Защото науката иска жертви, изкуството иска жертви, любовта иска жертви и дявол знае само какво не иска жертви... Всички искат жертви и никой не се сеща, че живите помагат на прогреса повече от покойниците... А сега ще си поспя, гущер.

Той си избра едно местенце върху зелената трева недалеч от вратата на кафенето, постла плаща си и се настани удобно и привично.

— Много дълго вървах, а сега ще си поспя — каза той. — Спя.

Но после се надигна на лакът.

— Всички батальони спят — каза той спокойно.

*Тихо хрупат конете.
И тръбата ръждяса
на веригата стара.
Тази немощна нощ
под случайния чул
е забравила тропота
в татарската степ.*

— Спя... — каза той. — Спя... — и отново се надигна. — Сън, ей сън.

— Да... — отвърна сънят.

— Присъни ми се — помоли пришълецът.

— Бива — каза сънят.

— Нещо немного глупаво.

— Добре, спи.

— Преди много години бях в едно градче, е знаеш ги тези градове — в магазините продават перални машини, сборници с фантастика и шифер според справките на градския изпълком. В градината — паметници на партизаните от последната война и от войната с Наполеон, а до църквата — пияни велосипедисти. Сутрин и вечер ми се искаше да се заселя там завинаги, а денем и нощем — да избягам, накъдето очите ми видят...

— Стига си дрънкал — каза сънят.

— Ето, казват, че любовта и гладът управляват света — рече пришълецът. — Интересно е да се знае къде управляват! Та нали градчето чака... Там гъски отскачат от мотоциклетите, там неделята не започва без водка, там в магазина си купих книжката „100 идеи за сръчни ръце“ и в реката хванах кротушка. Не забелязах в градчето нито любов, нито глад, но забелязах тъга по необикновеното. Как мислиш — може ли тя да управлява света?

— Не ми пречи да работя! — каза сънят. — Не мога да работя при такива условия! Сега е друго.

— Какво? — попита пришълецът. — Сънувам ли те вече?

— Да. Сънуваш ме! — каза сънят.

— Цялата ми беда е в това — каза пришълецът — че всъщност никога не съм бил сигурен къде се намирам. Ту тук ми се присънва, че съм там, ту там ми се присънва, че съм тук. Ето например метачът... надявам се няма да почне да вдига прах под носа ми.

„Вжик, чжик...“ — каза метлата на метача, но прах нямаше. Само много мъничко, съвсем мъничко.

— В този град има ли кръчми? — попита пришълецът метача, когато оня се приближи.

— В този град няма кръчми — каза метачът. — Не сте ли тукашен?

— Дойдох отдалече — каза пришълецът.

— Амнистиран ли си? Или турист? — попита метачът.

— Оригинално мислите — отвърна пришълецът.

— Ех, нима ценят това сега — каза метачът. — Метач съм, а бих могъл да бъда фтизиатър.

— Какво е това фтизиатър?

— Откъде да знам?

— Вие, виждам, също не сте тукашен.

— Всички не сме тукашни — каза метачът.

— Слушай, метачо — каза пришълецът. — Според мен днес трябва нещо да се случи. А според теб?

— Дяволът ви знае вас — каза метачът. — Само се шляете тук, само се шляете.

— Не е твоя работа — каза пришълецът. — Обичам да сънувам каквито си искам сънища.

— Това приятно ли е? — попита метачът.

— Невинаги — отвърна пришълецът. — Но винаги е претърпкано.

— С какво?

— Със събития — каза пришълецът. — Не ти ли се струва, че днес нещо трябва да се случи?... Вече се случи...

Той каза така, защото иззад ъгъла на кафенето излязоха две жени. Едната на средна възраст. Другата по-млада.

— Ти сънуваш, чудако — каза метачът.

— Не. Това вече не е сън — каза пришълецът.

— Донесете ми нещо топло — помоли по-възрастната.

— Валентина Николаевна — каза по-младата. — Тук някой спи.

— Нищо. Ще поспи и ще се събуди — по-възрастната се наведе над спящия. — Ох!... — каза тя, като се изправи.

— Валентина Николаевна, какво ви е?

Жената тихо се засмя, после изтри сълзите си и отново се наведе.

— Спиш — каза тя. — Все пак ти дойде, скитниче... Чакай поне да те погледам... Приличаш.

— На кого прилича? — попита младата.

— Изменил си се... На себе си прилича...

— Валентина Николаевна, а кой е той?

— Той? Страшен човек.

— Господи...

— Най-големият лентяй на света. Шампион по лентяйство. Стара школа.

— Познавате ли го?

— Малко. Това е мъжът ми — каза тя. — Бившият, бившият...
Половин живот не съм го виждала...

Тя разтърси спящия за рамото.

— Събуди се.

Пришълецът отвори очи.

— Знаеш ли, докато спях, в главата ми дойде една идея — каза той. — Разбрах защо не обичам да ходя на театър... Купуваш си билет и ти показват живи хора, като в трамвай. Но в трамвая това струва четири копейки. Разбира се, ако си без багаж. С багаж е по-скъпо... Е добре, аз ще поспя още. Имах там редица интересни срещи. Не догледах как ще свърши всичко.

Той пак затвори очи.

Но жената го хвана за раменете и започна да го друса.

— Е-е, не, няма да го бъде — нареждаше тя. — Сега ще ми се събудиш миличък-миличък. Е... ставай.

Тогава пришълецът стана.

— Може би ще поздравяш най-после? — попита жената.

— Здравей, Валя — каза пришълецът. — Чух, че си станала известна актриса. Или ми се е присънило? И все още играеш сервитьорка?

— Валентина Николаевна я знае цял свят — предизвикателно каза младата.

— Според мен вие сте сервитьорка — каза ѝ той. — В това кафене.

— Откъде знаете?

— Знам — каза пришълецът. — Имате ли в кафенето мухи?

— Започва се — каза актрисата.

— Вие какво, гражданино — каза сервитьорката. — Да не сте се побъркали? Нашето кафене е най-доброто в района... Какви мухи?

— В кафенетата, където ходя аз, миличка, всички сервитьорки са търпеливи — каза пришълецът. — И учтиви. Всички. До една.

— Аз не ви наскърбих...

— И умни — добави пришълецът. — Там отгатват поръчката на клиента по очите...

— Не ги обичам такива — каза сервитьорката. — Всичко преиначавате.

Пришълецът удари с юмрук по дланта си.

— Мога ли да намеря в това кафене чифт хубави мухи?! — попита той високо. — Или не? Питам ви! Гущерът ми не е хранен!

— Чувай, не плаши човека... Какъв гущер? — попита актрисата.

— Взех го от едни млади естественици — каза пришълецът и като полуотвори кутийката, показва малкия скупен гущер.

— Ой какъв е зеленичък... — каза сервитьорката.

— Вие сте добро момиче — каза той.

— Такива гущери имаме колкото искаш — каза тя.

— Вие сте лошо момиче — каза той.

— Моля ви, вървете... Трябва да поговорим — каза Валентина Николаевна.

Сервитьорката каза „добре“, после кимна към него, завъртя пръст на слепоочието си, разбиращо намигна на Валентина Николаевна, качи се по стъпалата на кафенето, отвори с ключа си вратата и влезе вътре.

— Е, разказвай — уморено произнесе актрисата.

— Преди да заспя, гледах гущера и ми се присъни един крокодил във вид на метач.

— Искам да знам къде живееш, как живееш, какво работиш?

— Живея добре — отвърна смирено той. — Живея навсякъде. Работя като разводач на крокодил.

— Жалко — каза тя. — Мислех, че ще си поговорим като хората.

— Валя, та ние говорим като хората — меко възрази той. — Само че в думата „хора“ влагаме различен смисъл. Като всеки неталантлив човек ти обичаш сложностите.

— Не те разбирам.

— Ти никога не си ме разбирала.

— Не си прави илюзии — каза тя. — Аз винаги съм те разбирала. Затова не сме заедно. И за неталантливостта лъжеш. Нещастен дърдорко. Значи, така и пропиля целия си живот в разни играчки... Все така спиш, все така безделничиш, все така разказваш измислици и завързваш спорове, с когото ти падне... Ти обичаш сложностите. Аз живея ясно и просто. А ти си засукан като тирбушон.

— Не, Валя, аз не обичам сложностите. Те мен обичат. Какво по-просто има от желанието да поспиш? А все ми пречат, будят ме. Ето и ти винаги си ме будила, когато не трябва.

— Трябва да се работи, гълъбче, да се работи! — каза тя — Всички хора работят и създават ценности!

— Това не е едно и също, Валя — каза той. — Да работиш и да създаваш ценности. Добре. Не искам да споря.

— Лекции ми четеш... — Гласът ѝ стана зъл. — Интересно ми е да знам ТИ какви ценности създаваш, нещастен сънливецо!

— Сега ще ти покажа — каза той и се озърна към идващата сервитьорка.

— Донесох мухи — каза сервитьорката.

— Разбра ли? — попита той актрисата.

— Добре. Аз тръгвам — каза тя. — Не мислех, че ще се срещнем така. Струваше ми се, че все още мъничко те обичам... Илюзии, илюзии... Глупачки сме ние жените.

— Прости ми, Валя, ако можеш.

— Бог ще ти прости. Чужд си ми — каза тя.

— Нищо не си разбрала — каза пришълецът. — Ето виж...

И той се обърна към сервитьорката.

— Слушайте, при вас е пълно с такива гущери, а вие на този му донесохте мухи.

Тя се усмихна.

— Този вече ми е като познат — каза тя.

— Разбра ли? — попита той жената на средна възраст и изглежда със средни способности, той винаги е знаел това, но се надяваше, че е поправимо.

Актрисата го гледаше яростно.

— А сега си върви — каза той. — Не съм си догледал съня. Събуди ме, когато започваше най-интересното.

И двете си отидоха.

ПО-РАНО БЕШЕ СПОКОЕН

Вечер. Градина. Пълноводие от цвят и листа.
На каменната пейка две жени.
Старата ниже гердан. Младата пее:

*В моите сънища
се притиснахме силно
Ний двамата с теб.
Ний двамата с теб.
Обиците щом трепнат
на моите уши,
сам ти си потрепнал
в мойто сърце.*

Младата е положила лютня на коленете си.

Тя е с бяла рокля от прозрачна коприна, извезана с малки букетчета мирта и жълти цветя. На главата ѝ гирлянда от шипков цвят и клонки чемерика.

Тя откъсна китка мента и като я стри между пръстите си, размириша в горещия въздух наоколо.

— Ох, не обичам тази песен — каза старата. — Все пееш, все пееш. А вече коя година си омъжена. Време е да улегнеш.

— Чакай, Анита... — каза младата и бързо стана. С бързи движения поправи косите си, пак седна. — Като че ли пристигнаха.

— Сляпа да бях, дано... Ти цялата гориш...

— Върви, Анита... Върви... Аз съм щастлива... — каза тя, гледайки към идващите по пътеката.

Отпред е един висок. Дълга брада, дълги коси.

— Здравейте, синьора Джоконда — каза той.

— Здравейте, синьор Леонардо — отвърна тя тихо.

— Днес можеш да не се преобличаш — каза невисок пълен човек (мъжът ѝ). — Синьор Леонардо няма да рисува. Заминава.

— Заминавате ли?

Тя го погледна с недоверчив поглед на селско момиче, учудващ за такава зряла и добре облечена дама.

— Заминавам, Мона Лиза... На войната с пизанците краят ѝ не се вижда. Синьорията ми поръча военна картина...

Спътниците на Леонардо стояха мълчаливо.

— А моят портрет? — попита тя.

— Ще се върна, Мона Лиза... както винаги... Сбогом.

И Леонардо си отиде заедно със спътниците си.

— Както винаги — каза мъжът ѝ, гледайки след него. — Не ви ли се струва, синьора, че портретът ви малко се протака?...

Мона Лиза не отговаря нищо и мъжът ѝ си отива, свивайки рамене.

А Мона Лиза свежда глава и изтрива сълзата от страната си.

Тя отново взема лютнята:

*Станах, лампата угасна в здрача,
светла е високата луна.
Зная, че не бива да заплача...
Но отрони се една сълза.*

— Да — казва тя, след като е престанала да плаче. — Изпаднахме в беда, синьора.

... Пътуват конници по равнината на залеза.

Спокойно крачат конете.

Отпред е Леонардо с таке с перо чак до раменете.

Ниското слънце залязва зад полето, пасат свини. Далечни сини хълмове. Дълги сенки са легнали на пътя.

Това е часът на мъката за пътешествениците, часът на нежността в сърцето на оня, който неотдавна е казал прости на милите си приятели.

Близката нощ ги догонва и те пришпорват конете.

Изгря луната, огромна, жълта, и освети пътя с бедите призрачни фигури. Това бяха волове. Бели волове от тосканска порода.

Те бродят по окосеното поле, докосвайки се с рога, един друг и теглят бронзови оръдия с уродливи колела.

В далечината се показва градски хълм.

Зъбчати стени и кули сред отъпканите житни поля на брега на река Арно, а зад стените на град Пиза се издига алено зарево. Театърът на военните действия, е, какво пък, да слезем в партера.

... Край селото.

Жена, бедно облечена, рие земята с лопата. До наполовина изкопаната яма стои каче. Две дечица уморено и отдавна плачат.

— Дечица мои... мили мои... — майката не поглежда към тях.

— Ма-а-мо... искам да ям...

— Рожбички, няма ядене, не плачете... Няма ядене...

— А в качето?

— Вrabченца мои... то не е наше... Ако опазим каченцето от войниците, стопанинът на хана ще ни плати.

Тихо се приближава Леонардо със спътниците си, гледа мълчаливо и момчето го забелязва.

— Мамо... там има един чичко...

— Къде? Къде? — обръща се жената. — Не давам, проклетници, не давам! Ние умираме от глад! А-а-а-а! Не давам!

— Недей, гълъбче — казва Мелци. — Няма да го вземем. Недей.

— Не знам, нищо не знам! Ние не сме виновни!

— Мълчи... Хайде... мълчи! — казва Зороастро. — Как да стигнем флорентинския лагер?

— Ето пътя... Той ще ви заведе.

— Сбогом — казва Зороастро, но майката се обръща към Леонардо.

— Подарете милостиня, за бога.

И Леонардо мълчаливо ѝ дава пари.

— Да ви даде бог здраве, синьор... Да ви даде бог щастие... Синьор, може би ще се намери у вас парче хляб?... Детенцето все плаче и другото и то все иска да яде... С пари тук нищо не може да се купи... Войниците всичко отмъкнаха...

Леонардо заповяда да ѝ дадат хляб и Зороастро изважда хляба от кожената чанта. Жената жадно хваща хляба, дава на децата. Извинявайки се, гледа към Леонардо и изведнъж обгражда качето.

— А-а-а-а! Не давам! — крещи тя.

— Опомни се, жено — сурово казва Зороастро. — Нашият сеньор не е грабител.

— А защо той... така страшно гледа?

— Страшно? — Зороастро се обръща към Леонардо. — Гледа към тези, които са ви довели до мизерията.

— Какво лъжеш... Тук няма никого...

— Не ни пречи да мислим, жено сурово казва Зороастро.

И Леонардо печален препуска коня в галоп и учениците му — след него.

... Огромна стая на крайпътен хан. Зад прозореца в далечината гори прекрасният град Пиза. Трима окъсани войници пият вино.

— Скоро всички ще измрем от глад — казва единият. — Шест месеца не ни дават заплати. Храни се както знаеш... И проклетите селяни не ни хранят.

— Те самите няма какво да плюскат — каза вторият.

— Стойте, момчета! — вика първият. — Идват хора от отряда на Колеони.

Дотичва воин, след него друг.

— ... А, вие сте вече тук! — закрещя войникът. — Марш!

Счепкаха се... Бият се...

— Стой! Чакай!... — казва първият войник. — Да си починем.

Двата отряда се спират. Навъсено се държат за мечовете си, тежко и пресипнало дишат.

— Бихме ви напердашили, бергамци крастави — каза първият войник — вече второ денонощие сме без храна...

— Кучета! — закрещя дошлият войник. — Ами ние?! Те били гладни! А ние? Ние първи стигнахме до селото! Селото е наше!

— Ваше?... Вземете си го, щом е ваше — отвърна войникът.

— Ще си починем и ще си го вземем.

— Вземете го!

— Ще си починем и ще си го вземем.

— Е, май си почина — каза войникът и вдигайки меча си, се хвърли върху война.

Боят пак започна и всички се отдалечиха, сражавайки се.

В хана стана съвсем тихо. Заревото на горящата Пиза осветяваше небето.

И тогава стопанинът излезе и вдигна съборените пейки.

— Лоши времена настанаха... Джузепе! — викна той. — Ей, Джузепе! Уплаши ли се? Не бой се, глупчо... Всички си отидоха.

— Отидоха ли си? — отвърна гласът на невидимия Джузепе и се измъкна един момък.

— Трябва да разтребим всичко — каза стопанинът, като гледаше през прозореца. — Затова сме и стопани на хана, за да гледаме боеве от цялата околност... Излезе ли, Джузепе? Добре... А сега се скрий отново... Пак идат войници...

— Ох — каза Джузепе и се скри.

— Е, чакай... войниците са дребна работа — каза стопанинът. — По-важни господа идат... О господи, самият гонфалониер на Флоренция синьор Содерини ни прави чест и с него кой е този не мога да разбера?... Джузепе! Дяволе проклет, ще излезеш ли най-послед от ямата?!

— Ида, ида — каза Джузепе.

Влязоха Леонардо и Содерини, невисок човек с голям нос и голяма челюст.

— По-спокойно, маестро, по-спокойно — каза той — моите войници ще ви изпратят. Ако се наложи, ще посплашат мародерите.

— О! Ще ги посплашат! — обади се Леонардо. — Всеки се плаши от някого... Мирните волове и те оръдия влачат... Сладостен военен живот... Храна няма, но затова пък кръв има много...

— Е, е, не се разстройвай... Ти по-добре помисли как да спечелим тази война... Такъв велик инженер като теб е грешно да се отказва...

— Вече помислих.

— Шегуваш се... Вън отук всички... Оставете ни двамата.

Всички излязоха.

— Е, говори — жадно се приближи Содерини.

— Трябва да се направи така — каза Леонардо, гледайки през прозореца. — Трябва да се склучи мир с пизанците.

— Какво? — изуми се Содерини. — Е, добре... Продължавай.

— Трябва да се склучи мир... Това, първо... Трябва да се построи канал на река Арно, който ще съедини град Пиза с Флоренция... Това, второ — каза Леонардо твърдо.

Содерини внимателно погледна Леонардо и се отдалечи, свивайки тънките си устни.

— Изследвах реката... Това е нещо възможно... Каналът трябва да се построи съвместно с пизанците...

След това войните ви ще се прекратят, защото каналът ще обогати и двата града... Направих изчисления.

— Ти си луд — каза Содерини, гледайки втренчено Леонардо. — Значи, затова скиташ тук между двата лагера... Всичко не мога да разбера... Е, сбогом — и си отиде...

— Здравейте, майстор Леонардо — каза стопанинът. — Отдавна не сте наминавали към нас.

— А ти си все същият, какъвто си беше — каза Леонардо. — Неграмотен като францисканец, но весел.

— Затова съм и весел, защото съм неграмотен, синьор Леонардо.

— Не се прави, приятелю, на по-глупав, отколкото си.

— Много сте остарели, синьор Леонардо... Но пък много сте успели, чувах.

— На пари съм беден, но пък съм богат на раздели. Е, сбогом, тръгвам и аз...

И Леонардо излезе от хана.

— Остарял е... Остарял — каза стопанинът, гледайки подире му. — По-рано беше спокоен.

НЯМА С КОГО ДА СЕ РАЗГОВАРЯ

А в това време пришълецът сънуваше. Но тъй като беше настъпило лятно весело утро и градът се беше събудил и на никого не му беше до чудака, който беше заспал в сянката до крайпътното кафене в покрайнините, мозъкът му чуваше звуците, шумовете, пеенето, музиката на града. И изключената воля не пречеше на мозъка му да преработва информацията посвоему и да я довежда до съответствие с жизнения опит на пришълеца, с тайните му желания, с таланта му. А какво е талант — никой не знае. Може би това е способността да бъдеш понякога в четвъртото измерение и оттам да видиш нашите три.

И тогава пришълецът вижда как на пейката под часовника сядат старец и девойка.

— Сън, ей сън — каза пришълецът. — На теб говоря!... Сънувам ли те?

— Остави ме на мира, господи — каза сънят. — Ами че аз съм на работа!

— Омръзна ми това тиктакане — каза пришълецът. — Сили не ми останаха.

Тогава старецът щракна с пръсти и тиктакането изчезна. Остана само писъкът на транзисторите.

— Хората не обичат да забелязват как тече времето — каза старецът.

— Какъв сте странен, гражданино — каза девойката. — Някъде съм ви виждала.

— Едва ли бихме могли да се срещнем — каза старецът. — Аз съм дяволски стар. Фактически съм ви прадядо.

— Какъв сте странен, гражданино — каза девойката.

— Вие седите под часовника — каза старецът. — Значи, сте дошли на среща. Логично ли е?

— Дойдох просто така. Общежитието ни е още затворено. Аз съм обикновено момиче.

— Още една луда! — каза пришълецът. — Можеш да помислиш, че наистина има обикновени девойки... Слушайте — каза той на стареца. — Вие наистина ли сте онзи същият?...

— Да, разбира се, онзи същият съм.

— Забавно — каза пришълецът. — И тъй, на булеварда се срещнали трима — поет от оня старомоден тип, който вярва във вдъхновението, една девойка, считаща се за обикновена, и богът на времето Хронос.

— Да. Аз съм Хронос — каза старецът. — Поетът не би трябвало да се учудва. Бил съм и ще бъда винаги.

— Между другото, времето е относително. Това го е доказал Айнщайн.

— Е-е... — каза старецът. — Отделният човек не забелязва това... Лошо е, когато поетът обърка времето.

— Не разбирам.

— Разбираш, но се боиш да признаеш... Младостта на човечеството мина. Младият измерва времето с биенето на сърцето си и не гледа часовника. Тик-так — трака времето му и той върви подир сърцето си. След това първата уплаха — вижда деня, вижда нощта и те не съвпадат с биенето на сърцето му. Тогава се признава за победен и измисля часовника... Какво?

— Не го слушайте — каза девойката...

— Не се бой — каза пришълецът. — Той е прав.

— Човекът стана малък — продължи старецът — и сърцето му престана да влияе върху живота. Биенето на сърцето не променя нищо... Времето реве в микрофоните и песента на човека е само писък на мишка.

— Е-е... не бива така — каза пришълецът. — Вече си стар. Ще получиш удар и ще излезе един банален сюжет...

— Сюжет — презрително каза Хронос. — Картинки от живота, в които можеш да намериш каквото щещ, само не истината... Колкото по-далеч отива сюжетът, толкова е по-далеч от живота. Обърквам сюжетите ти — каза Хронос и замахна с ръка.

Хвърли във въздуха пачка изписани листчета. Бяла вихрушка. Вик на девойка. Тя хваща пришълеца за ръцете, мъчи се да улови листчетата. Но Хронос изчезва и часовникът започва все по-силно да трака: Тик-так... Тик-так... Тик-так...

— Не смей! Не смей! — крещи девойката.

— Късно е — казва пришълецът. — Хронос започна работа...

— Какво да се прави? Какво да се прави? — с отчаяние пита девойката.

— Ще гледаме...

— А ти не се ли боиш — продължава девойката — че той е прав?...

Тик-так... — трака часовникът. Тик-так... — металическо тракане на механизъм. Нещо скърца, хрипти, грухти и мазно мляска — и все това тик-так... Тик-так... Девойката със страх чака отговор.

— Ако поезията е истина — казва пришълецът — ще я видиш и сред развалините.

— А ако не е?

— Значи истината е в очите ти — казва пришълецът.

— Обичаш ли ме? — пита тя.

Как се казваш?

— Не кой знае как. Имам грозно име... Най-напред ми кажи — обичаш ли ме?

— Не знам... — казва пришълецът. — Не знам...

И си слага черни очила.

— Обичаш ли ме? — казва девойката. — По-бързо!

— Как се казваш?

— Казвам се Муска... Съкратено — Муска... По-бързо!

— А изцяло?

— Изцяло се казвам Муза — казва девойката.

— Какво?!

Тогава той изхълца и се събуди.

... Слънцето печеше с всичка сила.

Такава горещина беше, че на всички минувачи им се бяха подули коремите.

Масичките от кафенето бяха изнесени на самия пек и там имаше само един-единствен посетител. Озверените от горещината сервитьорки седяха със сините си манти под навеса като сини кокошки и се занимаваха със саботаж.

„Ако му кажа — помисли си пришълецът за посетителя — че климатът окончателно се развали, интересно какво ли ще ми отговори?“

Приблѳжи се до него и седна на масичката.

— Не, не... аз не за климата... — каза пришълецът. — Вие не ме разбрахте.

— А нима съм казал нещо? — отвърна оня.

Това беше същият онзи учен, който първо изслушваше, а после диктуваше по микрофона древни истории и това се предаваше на телетипите — ето какво значение придаваха на всяка негова дума. Беше знаменит в своята област.

— А нима съм казал нещо? — отвърна той.

— Няма значение — каза пришълецът. — А бирата им студена ли е?

— Това никой не знае.

— Защо?

— А вие опитайте да повикате сервитьорка — каза знаменитият. — Половин час чакам.

— Сега ще опитам — каза пришълецът и извика: — Момиче, плащам...

Той се обърна към знаменития:

— Сега ще се разкудукдукат и ще започнат да спорят чия е тази масичка. После, тръскайки корема си, ще дойде едно тридесетгодишно момиче с тефтер като на пресконференция... — Точно в този момент към тях приближи една сервитьорка. — Четири бутилки бира, два таратора, две шишчета. — Той отброи парите. — Вземете.

Сервитьорката прелиства тефтера, сънено гледа пришълеца, после се нажежава.

— Вие какво, гражданино?! — казва тя.

— Чакам точно три минути — каза пришълецът и си погледна часовника. — След три минути ще имате пре-е-големи неприятности. Тараторът ще го донесете студен, а шишчетата топли... И сменете покривката... Да, и още нещо — повикайте управителя... И не забравяйте да вземете книгата за оплаквания.

— Вие какво, гражданино?! — високо каза сервитьорката.

— Внимавайте — каза пришълецът. — Ако кажете, че съм нахалник, ще повикам милиция, ще запечатам касата й ще позвъня във Върховния съвет... Бирата ми донесете веднага... — и добави високо. — И ще назнача основна ревизия... Хляб — бял и черен.

— Какво става? Защо не обслужвате клиента? — попита оберкелнерът, поглеждайки към пришълеца.

— Обслужвам го, обслужвам го — каза сервитьорката и си отиде.

— Погледна ни с широко отворени очи — каза пришълецът. — А дали няма да ни отрови?... Тогава ще ѝ се присънвам... Не, чувайте... кога ще свърши всичко това? Никой не иска да си гледа работата.

— Наистина ли трябва да отговоря? — каза ученият. — Това ще свърши заедно със скучните професии. Когато не необходимостта ще вкарва хората в професията.

— Дайте на човека вечен двигател и всичко ще бъде наред — каза пришълецът.

— Дайте. Хайде, вземете и дайте — каза ученият. — Аз нямам.

— А аз имам — каза пришълецът.

В този момент се приближи сервитьорката.

— Да не сте намислили да ни отровите — каза пришълецът — всичко сме предвидили. Ще ви се явявам насън.

Тя със страшна скорост отвори бутилките и си отиде...

Пришълецът наля бира.

— Не съм побъркан, не съм — каза той.

— Мислите ли четете?

— Не.

— Няма да се карам с вас — каза ученият. — Бирата е студена и после вие все пак ми поръчахте обета.

— Какво е вашето мнение? — попита пришълецът. — Може ли един човек да спаси човечеството?

— Сам?

— Сам.

— Не може — каза ученият.

— А защо?

— Защото е горещо — каза ученият. — Ако беше по-хладно — тогава може би... А от какво да го спасява?

— От глупостта.

— А може ли един човек да спаси друг човек от глупостта? Само един. А не цялото човечество.

— Не. Един не може — каза пришълецът. — За да се спаси един от глупостта, нужно е цяло човечество.

— Излишна загуба на енергия.

— Господи — каза пришълецът. — Какво все се обиждате?

— Слушайте — каза ученият. — Имам впечатление, че сте живели в пустиня, където е нямало с кого дума да си размените. Нима не ви идва на ума, че просто не ми се иска да разговарям? Уморен съм след работа.

— Да, няма с кого да се разговаря — каза пришълецът. — За това, за което ти се иска — няма с кого. Затова и дърдоря, с когото ми падне.

Ученият го погледна внимателно и стана.

— Трябва да вървя... Бързам — каза той. — Бих искал пак да ви заваря. Ще поседите ли тук?

— Да... Може би — каза пришълецът.

ВЗЕМИ СЪС СЕБЕ СИ ПОРТРЕТА

... Шум на тълпа около картина в огромна зала.

Изобразена е „лошата война“, както казват италианците. Пак се носи конница сред нивите... Пак пращната пехота смесва артилерийския дим с праха... Въздухът е пълен със стрели... А под краката на конницата в праха — скърцане, човешки писък и звън на ножове, които разпарят доспехите като стриди...

„Битката при Анхиари“ — платно колкото стената е изложил Леонардо да Винчи в залата на Съвета във Флоренция. Тълпят се възмутени и възхитени.

Гонфалониерът на Флоренция Содерини стои, сложил ръка на бедрото си, и с гняв гледа тази чудовищна картина. Но не нея гледа Леонардо и не забелязвайки нищо, наднича в лицето на Содерини и страстно му говори за своя проект за канала и разгръща чертежите.

— Тук е отбелязано разстоянието между главните градове, които каналът ще пресече — казва Леонардо. — А тук — стойността на изкопните работи. А сто тук — изкусна иригационна система. Тя ще накара водата да оросява полята. Прато, Пистоя, Пиза и Флоренция ще печелят годишно по двеста хиляди златни дуката! Който пожелае, ще може да получи съкровище за акър земя...

— Не — казва Содерини, почти без да отваря устата си, и тръгва към вратата.

Настъпва тишина и в тази тишина се чува само шумът от стъпките на отдалечаващия се Содерини.

И в тази тишина се чува навън детски глас:

— Мамо!

Содерини върви, без да спира, и сред тълпата на мръсниците търговци се разнася хихикане. Хихика Джокондо.

Но Леонардо, бледен, крачи след Содерини и чува как детски глас иска да яде, и вижда как бедната майка заравя в земята чуждата храна...

— Стой! — казва Леонардо и Содерини спира.

Тогава Леонардо, обезсилен, безмълвно му показва големия чертеж на канала. После започва да хвърля на пода пред него безценните си рисунки, но Содерини дори не гледа.

— Не — казва Содерини. — Няма да позволя. Уморих се от теб, Леонардо... От измислиците ти. Твоите безумни фантазии само сеят вълнения сред гълпата...

— Синьоре мой, хората трябва да ядат... — казва Леонардо, задъхвайки се. — Трябва да има толкова храна, че да не се мисли за нея... За да стига за всички, са нужни канали, машини и знания. И тогава бедата няма да витае над града.

— Просто на ушите си не вярвам... Та ти не си вече млад — каза Содерини учудено. — Стар човек си, а с детски мечти се забавляваш... Господи, още един маниак, който иска да направи света по-добър... Колко старо е всичко това! Просто те е страх от кръвта, Леонардо!... В нашия живот трябва да си герой — каза Содерини.

И тогава Леонардо дойде на себе си. Устата му стана такава, каквато ще я нарисува в Уиндзорския портрет — свита и презрителна.

— Скоро в Италия няма да останат хора — каза той. — Само герои ще останат... Вярно, от това Италия ще загине, но струва ли си да се говори за такива глупости... На героите навсякъде им е тясно, непрекъснато се сражават, дявол да ги вземе. Един разсича друг наполовина и така ги прави двама. Размножават се чрез деление, като отровни гъби... Това изобразих в картината си.

— Мълчи! — тропна с крак Содерини — Вместо да повдигнеш духа на хората ти ги смути с това кърваво видение...

— Какво е вашата битка с пизанците? — каза Леонардо. — Двама съседни, които живеят на двата бряга на реката, се бият на моста до смърт...

— Ти стана безполезен, Леонардо — каза Содерини. — Кой си ти и какво си? Помисли, учениците ти са бездарни... Картините ти са нищожно малко, че и те пред очите ни овехтяват... Машините ти не е видял никой — така, само слухове... Напразно си живял живота си, Леонардо... Та ти си старец, засрами се, безполезен си — каза Содерини с презрение.

И Леонардо отвърна:

— Чифт коне теглят колата на живота... И всеки дърпа към себе си... Колата прави зигзаг из полето... Аз все се мъчех да насоча бяга

на конете право по пътя.

И Леонардо излезе.

... Леко препускат конете по меката трева сред аромата на мента и копър, който се носи от пожънатите поля.

Слънцето залязва.

Цвърчат лястовички.

И камбани възвестяват със своя звън раздялата с Леонардо.

... Ето, Леонардо седи в градината с Джоконда и пред него е портретът, по-хубав, от който не съществува.

Джоконда гледа Леонардо, без да откъсва очи, и без да откъсват от него очи, го гледат дойката Анита и учениците му Зороастро и Мелци.

— Проклетата война — казва Леонардо. — Погуби всичките ми усилия. Всичките ми най-добри дела... Управниците и князете се бият като паяци в буркан. Наемните войски безчинствуват из страната... Испанските орди се надигат и няма кой да се бие с тях. Тръгвам да търся управник, който би обединил страната. Днес заминаваме...

И тогава Джоконда стана и каза бързо и звучно:

— Не заминавайте. — И замълча, и всички погледнаха към нея, и тогава тя започна да говори и петна избиха по страните и.

— Не, това не може да бъде... Как така изведнъж? А портрета ми? Та вие не сте го довършили, Леонардо... Това е престъпление пред изкуството.

— Изкуството! — каза Леонардо. — Изкуство е да принасяш полза! И така съм постъпвал през целия си живот, доколкото можех: По-бързо... По-бързо... — каза той, приготвяйки се.

— Не заминавай, любими... — тихо и отчаяно каза Джоконда.

И стана съвсем тихо, и всички престанаха да се движат, и Леонардо обърна към нея бледото си лице:

— Какво... казахте сега... Мона Лиза?

— Любими мой... — каза Джоконда с ясен глас. — Колко сладко е да казваш „любими“...

— Какво говориш, безумна! — викна ѝ дойката Анита. — Пред хората!

— Ето, сега ти знаеш — тържествуващо каза Джоконда. — Нека! Все едно... Толкова време съм мълчала... Да, обичам те... ти си мой! Ти никъде няма да заминеш сега!...

— Какво говори тя?! Какво говори... Опомни се... ти си омъжена — със страх каза Анита.

— Моят мъж — с презрение каза Джоконда. — Той ме получи за дългове, когато баща ми се разори... Но душата за дългове не се дава... Аз я отдадох на теб, Леонардо... Ти няма да посмееш да се откажеш...

— Аз! — възкликна Леонардо, гледайки Джоконда с мъка и щастие. — Да се откажа от такъв дар?! Още преди да те срещна, те обичах, когато те срещнах — само си припомних! Какво ми е пречело да ти кажа това? О, мадона! Нима този катър, който те е купил като чувал овес?! Аз познах, че ще те срещна, не познах само как ще стане това...

— Няма да заминеш, нали? — каза Джоконда.

— Сърцев мое, разкъсвай се... — каза Леонардо.

— Няма да заминеш!

— Какво да правим?! Кажи? Нима като кучета, докопали се до кокала, да се скрием в колибата си? Нали това, което живее в душата ми, няма да ми позволи спокойно да ям и пия, когато за дългове се продават девойки, когато бедните деца просят хляб! Техните хилави немити ръце са ме хванали за сърцето...

— Да, ще заминеш — тихо каза Джоконда. — Не познах.

— Мълчи! Мълчи! Не ме гледай така! И аз ще престана да те гледам. Хайде да погледаме портрета.

И Леонардо сложи ръце върху облегалото на креслото, което стоеше пред статива.

— Сбогом — каза Леонардо. — Сбогом! Тук е всичко, което умеех... На това платно сме се слели ти й аз... Погледни очите — познаваш ли ги? Това са моите очи. Погледни устата — това е твоята усмивка... Знам, че съм създал нещо удивително. Сега виждам... Тук всичко звъни като песен. Тук ръцете умеят да разговарят... Виждаш ли, едната ръка зове: „Не заминавай!“ — „Сбогом, сбогом!“ — отвръща другата... А гласовете им отекват в гънките на ръкавите като печално ехо...

И Леонардо отпусна глава на ръцете си, сложени върху облегалото на креслото.

И тогава, тежко преглъщайки буцата от сълзи, Джоконда каза с равен глас:

— Вземи със себе си портрета, Леонардо... Нека винаги да бъде с теб... Където и да си... Така искам... И... този шал — каза тя и метна върху платното дантеления си шал. И каза: „Сбогом!“

И тогава Франческо Мелци по знак на Зороастро сваля покрития с чер шал портрет и го изнася.

И тогава дойката Анита, която ненавижда Леонардо, повдига главата му, прекръства я и го повежда към вратата. И Зороастро го отвежда.

А Джоконда прикрива с длан устата си и мълчаливо плаче.

И в този момент влиза съпругът.

— Какво става? — пита той. — Какво се е случило, Мона Лиза?

— Синьората се разстрои, защото, ще прекратят да рисуват портрета ѝ — казва дойката объркана. И отвежда Джоконда.

— Н-да... — казва съпругът — странни особи са това жените... И плачат, и се смеят — все не на място...

Той плясва с ръце, влиза момче.

— Измитай и затваряй прозорците на къщата... — казва синьор Джокондо. — Навън е свежо...

... Ученият поседя мълчаливо, затворил очи, после свали шлема и помоли да го пуснат.

Изтикаха креслото. Откопчаха ремъците. Човекът взе микрофона.

На горния етаж, като отскубнали се от верига хрътки, надпреварвайки се, затракаха телетипите и отпечатваха встъплението.

— Вечер. Градина — каза човекът. — Пълноводие от цвят и листа. На каменната пейка седят две жени, стара и млада. Младата пее: „В моите сънища се притиснахме един към друг... Ний двамата с теб... ний двамата с теб...“

БИВШАТА УЛИЧКА

— Съомина — каза оберкелнерът. — Да беше поне помела около масичките си, а?

— Няма — каза сервитьорката. — Много ми е притрябвало.

— Не я упреквам — каза приятелката й. — Създайте условия — после искайте работа.

— А ти мълчи — каза оберкелнерът.

— Съомина е добър работник — каза приятелката й. — Но не е длъжна да търпи подигравки.

— А ти мълчи — каза оберкелнерът.

— Разбира се, ние сме длъжни да сме учтиви, но и посетителят трябва да е на висота — каза приятелката. — Такъв за пръв път виждам... Ту спи, ту спори, ту дреме, ту се заяжда.

Пришълецът тъкмо доглеждаше последния си сън в това кафене резерват, където нищо не беше се изменило след толкова години. Така и заспа, прислонил буза на масичката. Пияница ли? Не. И не беше пил нищо. Съомина знаеше това точно. Болен може би? Едва ли. Валентина Николаевна се отнасяше към него като към здрав. А това стига! Валентина Николаевна е умница, нищо не върши току-тъй. Ето и сега, седи си тихичко и чака кога този мърльо ще се събуди.

Сервитьорката Съомина застина. Стори й се изведнъж, че вижда съня, който сънува пришълецът.

— ... Метач... — недоволно каза пришълецът. — Що за работа е това за вас, ей богу... Образован човек да работи като метач.

— Не съм образован — каза метачът (вжик... вжик... — метлата) — интелигентен съм.

И запя:

*В Москва на далечна застава,
где в злато стои планина,
проклял сам съдбата си скитник*

се носи с издути платна.

— Ще оглупея от теб — каза пришълецът.

— Ще оглупееш тук... — отвърна метачът.

— Как се казва тази уличка?

— Бивша... Казва се „Бившата уличка“.

— Странно название.

— Нищо странно няма — каза метачът. — Единствената уличка, където се е запазил калдъръмът. Музей-резерват под открито небе. Сега това е модно. Тук живеят разни знаменитости.

— Идвам, Валентина Николаевна, идвам! — каза сервитьорката Съомина и изтича да вземе поръчката на знаменитата артистка.

Взе поръчката, старейки се да не гледа спящия. Знаменитата артистка я докосна за лакътя.

— Някак си странно е — каза артистката. — Нали? Хем задушно, хем студено? Не намираш ли?

— Не... — каза сервитьорката Съомина и потрепери. — Как? Никак не е студено.

— Как мислиш, може ли в тази къща да се наеме стая? — попита пришълецът, оглеждайки едноетажната къща зад кафенето.

— Съмнявам се — каза метачът. — В първия апартамент живее Венера.

— Каква Венера?

— Каква! Обикновена. Милоска — каза метачът. — Ще ти даде ли стая? Няма да ти даде. Има си любовници. Стеснява се... Във втория апартамент живее Теодор Амадей Хофман, фантаст. Не си подходящ за него. Той обича солидните хора. Които не се учудват. А ти все се учудваш.

— Не се учудвам — каза пришълецът. — А в третия апартамент кой е?

— В третия апартамент живее Александър Македонски. При него сам няма да идеш. По цял ден крещи. Командва.

— А не са ли психопати? — попита пришълецът.

— Ти самият си психопат ненормален. Те се трудят, не се шляят сутрин.

— Като какви се трудят? — попита пришълецът.

— Според специалността си — каза метачът. — Венера е акушерка, Хофман — фризьор, Саша Македонски — майстор на ковчези.

— Слушай — каза пришълецът нерешително. — Слушай, а може би ти също си...

— Какво „също си“?...

— Е, някаква знаменитост...

— Каква ти знаменитост? — скромно каза метачът. — Крокодил съм.

— Не ви разбрах... — объркано каза пришълецът. — Аха... Разбрах... Да... Кажете ми, не ви ли изглеждам на болен?

— Мислех, че сте по-умен — каза метачът.

— Днес си като чумава — каза на сервитьорката Съомина приятелката и. — Трети път даваш една и съща поръчка.

— Мислех, че сте по-умна — каза сервитьорката Съомина.

— Като чумава си — каза приятелката. — Единственото хубаво нещо у теб е, че си натурална блондинка.

— ... Извинете... — каза пришълецът, когато дойде на себе си от учудването. — И как така вие?

— Какво как? — попита метачът.

— Ами изобщо...

— Ами така, мета... (Вжик... вжик... — метлата).

— Аха. Метете... Крокодил... А зъбите ви, извинете, а опашката?...

— А защо собствено съм длъжен да бъда с опашка? — попита метачът. — Странно е да го чуеш от поет...

— Аха... Значи, да си ги въобразиш? — попита пришълецът.

— Именно!

Пришълецът съвсем се разчувствува.

— Дайте да ви стисна лапата, извинете, ръката... — каза той. — Всичко поставихте на мястото му... Защо собствено съм длъжен да виждам опашка и прочие? Нима това, което си въобразяваме, не е така реално за нас, както това, което виждаме? Нима то не влияе по същия начин на нашия живот?... Благодаря ви... а-а, не знам как ви е презимето...

— Метач — каза метачът. — Просто метач. Наричайте ме просто — метач... Ето и обитателите се заизнизваха на работа.

И запя:

*Тогава със ръката си могъща
притисна той персийката за стана...*

— Добро утро, Венера Михайловна — каза той на минаващата покрай него жена, която гризеше ябълка.

— Добро утро — отвърна жената.

— Кажете, как стана така, че сте акушерка? — попита пришълецът.

— Смешен въпрос — каза жената. — Дайте да запуша. Най-важното нещо е хората безболезнено да раждат. — Тя запали цигара. — Благодаря... Да се влюбиш, е дребна работа, половин работа. А да износиш и да родиш — на това всеки не се решава... Всичко хубаво. Искате ли ябълка? Тодик, закъснявате.

В този момент излезе великият писател Хофман. Косите му бяха щръкнали.

— Слушайте, вие сте фантаст — каза пришълецът. — Защо станахте фризьор?

— Отказах се от фантастиката, мили. Сега мога само да подобрявам прическите. Разбрах, че хората се влюбват не в човека, а в прическата му... Моите разрошени коси са просто сигнал за бедствие. Венера Михайловна, почукайте на прозореца на Саша.

— Той идва — каза метачът. — Този никога няма да закъснее.

И в този момент влезе Александър Македонски, изтривайки с ръкав пожарникарската си каска.

— Нима нищо не разбираш? — попита сервитьорката Съомина приятелката си. — Нали живеем на Бившата уличка.

— Разбирам, че трябва да си вземеш отпуск. Ето какво разбирам — каза приятелката.

— ... А на мен ми казаха, че по професия сте майстор на ковчези — каза пришълецът на Македонски.

— Александър Македонски — представи се оня. — Много ми е приятно. Вие за пожарникарската каска ли?... Просто гася пожара на живота. Уви, за мен се е съставило погрешно мнение — смятат ме за завоевател. Винаги съм страдал от това.

— Защо?

— Защото това съблазни мнозина и аз се озовах в лоша компания. — Чингис хан. Наполеон, Хитлер... Сбирщина от измети! — разгорещено прибави той.

— Да беше замълчал — каза метачът. — И на твоята съвест тежи това-онова!

— Да, тежи — каза Македонски. — Но аз исках да пътешествувам! В моите завоевания беше заложена идеята за туризма!

— Е, добре, а защо си майстор на ковчези?

— Е, това е толкова ясно — каза Македонски. — Толкова е грациозно! Това е единствената неостаряваща професия!

— Марш оттук — каза метачът.

— Отивам, отивам... — каза Македонски.

— Нима нищо не забелязвате? — попита сервитьорката Съомина.

— Съвсем се отпусна момичето — каза оберкелнерът. — Соня, сменете я.

— Не-не! Недейте! — каза сервитьорката Съомина и хвана подноса.

Успя да дойде точно в момента, когато пришълецът се събуди.

— Привет! — весело каза той, оглеждайки двете жени — знаменитата артистка и сервитьорката Съомина.

— Привет! — каза актрисата. — Ама здравата спиш, миличък.

Сервитьорката Съомина мълчаливо слагаше яденето на масата.

— А на мен ми се присъни Бившата уличка — каза той. — Дали не защото има къде да се върна. Вие не умеете ли да разгадавате сънища? — попита той сервитьорката.

— Не умея — каза тя, тракайки със съдовете.

— Това може да значи само едно — някой тук много ме чака.

Каза го високо. И цялото кафене се впери в него. Горещината беше спаднала и около масичките бе насядал сума народ. Разнесе се слухът за разговорчивия посетител и масичките се напълниха.

И в този момент той видя да минава един метач. Същият онзи, с когото бърбореше насън.

— Метачо! — простена той.

— Да — каза метачът.

— Мета-а-ачо!

— Да-да... Е, какво има?

— А-а... здравей!

— Здравей — равнодушно каза метачът.

— Не ме ли познаваш?

— За пръв път те виждам — каза метачът.

— Какво значи за пръв път?! — Ти нали си крокодил?

— Пък ти си фулюган — каза метачът. — Ти си крокодил.

— Нищо не разбирам — каза пришълецът. — Сънувам ли те или не?

— Май аз теб сънувам — каза метачът и завъртя пръст на слепоочието си. — Ей сега ще кажа на участъковия да те събуди.

Той си тръгна, а пришълецът смаяно гледаше след него.

Минавайки покрай крайните масички, метачът кимна към пришълеца и още веднъж завъртя пръст на слепоочието си, очаквайки одобрение и морална подкрепа. Но одобрение не получи. Масичките мълчаха.

— Не-не — каза мъжът от крайната масичка. — Мисля, че тук работата не е в това.

Той и още двама с чанти станаха едновременно и се приближиха към масата на пришълеца. Това бяха сътрудниците на учения. От неговата лаборатория.

— Създава се впечатление, че имате отношение към тази работа — каза единият.

— Към коя работа? — попита пришълецът.

Те се спогледаха, не отговориха нищо и приседнаха на масичката му.

— Днес, например, ми се присъни — каза пришълецът — че Адам и Ева са първите биокиборди, дяволът е безотговорен експериментатор, пуснал в ход неуправляем процес, адът — купище от неудачни варианти, чистилицето...

— Чистилицето — ремонтни работилници! — подхвана първият.

— А раят — сборище от самоусъвършенстващи се вечно живи индивиди — продължи вторият.

— А защо казвате, че това е ваш сън? — попита третият.

— А чий?

И тримата погледнаха към бюфета и всички посетители започнаха да гледат към бюфета, после някой се засмя, после още някой се засмя, а после всички започнаха високо да се смеят, радостно и язвително. Само тримата с чантите не се смееха.

— Какво цвилят тия? — попита пришълецът.

— Така — неохотно каза единият, стараяйки се да не гледа пришълеца. — Глупаво излезе. Извинете. Тук има едно момиче. Грубо същество.

— Сервитьорката Съомина ли? — попита пришълецът.

— Можете да не ни обяснявате откъде я познавате. Да, точно тя. Малограмотен, зъл човек. Та ето, именно тя предложи този вариант за произхода на човека.

— И точно с тези думи — каза вторият. — Всички бяха поразени.

А третият каза:

— Всички си помислиха, че вече се започна...

И се запъна.

— Какво — се е започнало? — попита пришълецът.

Но не му отговориха. Наоколо гръмко се смееха и се веселяха с пълна сила. Тримата мрачно затваряха чантичките си.

На пришълеца му омръзна всичко това. Той пхна два пръста в устата си и изсвири силно, колкото сила има. Отдръпнаха се от него, запушвайки ушите си, а после се впериха в него. Гръмкият смях секна.

— Е, какво се смееете? — каза пришълецът. — Смехът е освобождение от авторитета на нечия глупост. Значи, трябва да си

сигурен, че ти самият си умен. Зарадвахте се... смеете се на Съомина... Вижте какво направихте с момичето.

Всички погледнаха към бюфета. А там, до тезгяха, забила се в ъгъла, стоеше сервитьорката Съомина. Стоеше изправена, прехапала устна. Очите ѝ бяха затворени, а спуснатите ѝ ръце стиснати в юмруци.

— Паметник някакъв, а не сервитьорка — каза пришълецът. — Зарадвахте се... Решихте, че е чула от мен тази идея и я представя за своя... Глупаво... Не искам да имам работа с вас... — той измъкна торбата си и затегна връвта.

— Напразно говорите така — каза единият от тримата. — Истината е по-скъпа от всичко. Ако знаехте какво чакат всички, колко е важна тук точността, вие не бихте...

— А нима съм казал, че тази версия е моя?

— Не, не сте казали... — нерешително измъкна третият.

— Тогава що за съдилище устройвате? Това аз от нея го чух! Ясно ли е? От нея го чух! Тя ми го разказа, затова ми се и присъни.

Той си тръгна сред пълна тишина.

Всички слушаха как тропа надолу по стълбите.

— Струва ми се, изпуснахме необходимия ни човек — каза първият с чантата. — Другарко Съомина, извинете.

— Извинете, другарко Съомина — вторият с чантата стана и огледа кафенето. — Трябва да изпратим някого за него и да се опитаме да го задържим...

В този момент сякаш някакъв вихър се понесе по площадката. Така бързо побягна Съомина.

... А после той вървеше по пътя и тя се мъкнеше след него.

— Е, какво искаш? — попита пришълецът.

— Нищо.

Пак вървят.

— А какво се мъкнеш? — попита пришълецът.

— Нищо.

Шествието продължава.

— Не искам да си отивате — каза сервитьорката Съомина.

— Малко ли работи не искаш — каза пришълецът.

Стигнаха до един кръстопът.

— Ти си неискрено, лъжливо същество — каза той. — Такива не обичам.

— А какви обичате? — попита тя.

— Съвсем не такива.

— А какви?

— Други.

— А какви други?

— Това вече не те засяга.

— Обичате такива като Валентина Николаевна ли?

Той не отвърна нищо.

— Вие сте неискрено, лъжливо същество — каза тя. — Защо излъгахте, че сте чули тази история от мен?

— А нима не беше така?

— Вие излъгахте. Аз нищо не съм ви разказвала!

— Но ти в действителност измисли цялата тази история сама, нали?

— Не! — завика тя.

— Да!

— Е, и какво? — каза тя. — Начетох се на фантастика и я измислих.

— Ето така... — каза той. — Сега можем да се връщаме. Значи, наистина скоро ще започне.

Когато се върна, сътрудниците на лабораторията и ученият го чакаха.

— Струва ни се, че вие сте човекът, който ни е нужен — казаха сътрудниците.

— А ето че аз още не съм разбрал... дали вие сте онези хора, които търся? — отвърна пришълецът.

КАКВО СА ДЪЖДЪТ И ВЯТЪРЪТ? НИЩО!

Мъгла, мъгла, мъгла.

Пиесата свърши. Тълпата се изсипва от театър „Глобус“.

Пияният граф Ретланд каза:

— Винаги е прав този Уили... Умник е... Кажи, Уили, а защо изобщо пишеш пиеси е, разбирам. За тях ти плащат пари... Но нима тези пари ще ти върнат живота, който си изразходвал, за да ги получиш? Значи, работиш безплатно... Струва ли си изобщо да се работи? Може би е по-добре да пиеш? А? Вземай пример от мен. Ето, аз не работя, а пия.

— И това ви радва, сър? — попита Уилям.

— Ти си безсрамник... Нима може да се пита така? И то кого? Граф Ретланд?... Да. Може... Ще отговоря... Това ме радва... Когато съм пиян, не забелязвам как жена ми се старае да ме направи умник. Каква логика! А? Не намирате ли?

— Нервничиш — каза червенобрадият граф Есекс и погледна към жената с маската.

Тя през цялото време стоеше мълчаливо. Но всички разбираха: много от нещата се говореха заради нея. Разперваха паунови пера в нейно присъствие. Тя никога не се бе стремела към това. Но нищо не можеше да се направи.

— Ти също си прав, Есекс — каза пияният. — Всички сте прави... Ще изразходвам втората половина от живота си, за да изуча грешките на първата.

— Ако пиеш така, може и да не преживееш втората половина — каза Уилям.

Косите му бяха редки и безцветни и той много губеше до тези момчета.

— ... Умниците са слабост на жена ми — каза Ретланд.

— Време е да си ходим, господа — каза Есекс и поведе Ретланд към изхода.

Всички го последваха, освен жената с маската, която чакаше да стихнат крачките по дървената галерия.

— Уилям... Уилям — каза тя, хвърли се към Шекспир и го хвана за раменете. — Не смея да те хваля, не смея да се застъпя за тебе, когато те обиждат... и така цял живот... и нищо не може да се промени. Уили, какво да правя?! Ретланд пие... Цяла Англия е пияна... Сякаш се е разделила с любимия си... Няма свобода на този свят...

Уилям я прегърна и каза:

— Ти си моята песен.

И тогава жената каза:

— Сбогом, Уилям... Трябва да вървя...

И си отиде, потраквайки с токетата си по дъските на галерията, която обкръжаваше партера, и Шекспир гледаше след нея.

И в този момент на вратата се показа човек с тъмни дрехи и каза скърцащо:

— Ей, покъртителю на сцената! Къде си се заврял! От мен ли бягаш?

Шекспир погледна надолу към подпухналото лице.

— Как са вашите учени пиеси, сър? — попита той.

— Не... Сега няма да ми избягаш — каза подпухналият, ликувайки. — В пиесите ти намерих такива нещица, че дори и магаретата ще ти се смеят.

— Не ми е за пръв път — учтиво каза Шекспир.

Той изобщо беше много учтив и тих човек, но кой знае защо всяка негова дума правеше неочаквано впечатление. Понякога обясняваше какво е имал предвид, защото винаги имаше предвид нещо най-обикновено, но това не му помагаше. Тъй като всеки влагаше в думите му свой смисъл. Ето кое беше особеното в него. И затова винаги го обичаха или ненавиждаха по недоразумение. Но нищо не можеше да се направи.

— Мълчи, неук! — закрещя подпухналият, когато разбра, че Шекспир го нарече магаре. Не, не, Шекспир не искаше да направи това, но стана така, че оня сам се навря в шамарите му. — В трагедията ти „Юлий Цезар“ гърмят барабани, които ги е нямало по онези времена, и оръдия, които също ги е нямало.

— Остаряла си, сянка моя — каза Шекспир.

— А, не! Ще ти докажа! Ще ти докажа аз!

— Още ли не си умрял? — меланхолично попита Шекспир.
— Ти ще умреш скоро, а аз съм безсмъртен.
— Сигурно е така.
— Исках да кажа — моите творби са безсмъртни.
— Не уточнявай. Ти го каза много по-добре.
— И още нещо. Доказах, че не знаеш латински. Значи, не можеш да пишеш хубаво... Аз всичко виждам!
— Гледай насам... Виждаш ли? — казва Шекспир.
... Черноврани конници гърмят по моста... Конете с пръхтене се вдигат на задните си крака... Зелените плащове метат праха по пустия път...
— Готспур е довел хора... Виждаш ли?
— Какъв Готспур? — смаяно казва скърцащият. — Какво е това черноврани конници? Такова нещо не съществува. Не ме прави на глупак... Занимаваш се с изпаднали в немилост графове и си насъбрал сума глупости...
— Махай се — казва Шекспир повелително. — Върви и докажи, че аз изобщо не съм съществувал.
— Какво значи — изобщо не съм съществувал?
— Изобщо ме е нямало. Че Шекспир не съм аз, а да речем ти. Защото ти знаеш латински. Върви.
— Правиш ме на глупак... — казва подпухналият и си отива.
А Шекспир остава сам в празния театър, където няма осветление, където няма покрив над главата. Където широко отворената врата води направо в мъглата.
Всички се бяха разотишли, бяха стихнали сълзите и шегите и Шекспир седна на пода, провесил крака от галерията. Остана сам, сериозен и измъчен, вперил в пространството всеразбиращите си учтиви очи.
Прегърна с ръка стълба на галерията и притисна страната си о него.
Тихичко запя. Беше измислил тази песен за шута, но сам той я пееше, защото не можеше да разбере какво ще прави по-нататък в този театър с небе вместо покрив, където за ум смятаха недоброжелателството, а за страст — самолюбието. Лоша беше работата му. Но нищо не можеше да се направи.

*... Когато аз нещастно се ожених,
какво са дъжд и вятър? Глупост!
С жена си никак аз не се разбрах,
а дъжд и вятър има всеки ден.
Когато се промъквах към постелята,
Какво са дъжд и вятър? Глупост!
Едва ли има по-пиян от мен.
А дъжд и вятър има всеки ден.
Отдавна диша този тленен свят.
Какво са дъжд и вятър? Глупост!
И що ми е! Пиесата завърши.
А дъжд и вятър има всеки ден.*

И после заспа сам в празния театър, сгушил се в галерията, защото вкъщи — ама съвсем нямаше защо да си ходи.

*Какво са дъждът и вятърът? Нищо!
Дъжд и вятър виждаме всеки ден.*

— пееха вратите на „Глобус“, люшкани от вятъра.

И когато в едно мъгливо февруарско утро Шекспир приближи към Лондонския пазар, чу далечно биене на барабан, което се разнасяше в тишината.

Далече на пазарния площад стоеше неголяма група добре облечени благородници.

Един от тях биеше барабан, друг размахваше ръце и нещо крещеше, разтърсвайки шпагата си. Но бяха далече и думите им не се чуваха. Останалите се бяха хванали за шпагите си и тъпчеха от крак на крак.

После бързо тръгнаха през пустеещия пазар покрай дюкяните на занаятчиите и търговците, които бързо затваряха кепенците.

Когато групата приближи толкова, че можеха да се видят лицата, Шекспир чу как вървящият отпред червенобрад Есекс викаше, разтърсвайки шпагата си:

— Да вървим към двореца и да свалим властта на тиранията...

Но никой не се присъедини към тях.

И така вървяха те по безмълвната улица и граф Ретланд, който вървеше отпред гологлав, с гола шпага в ръка, започна да се задъхва... Разкопча яката си и се видя белоснежната му риза.

А улицата пустееше пред тях и вървящите имаха отчаяни очи. Ретланд срещна погледа на Шекспир — и мина покрай него... Но нищо не можеше да се направи.

И ето, прелетя конница по улиците на Лондон след жалката шапа благородници, тръгнаха срещу кралицата.

... Бързо, за седмица и половина, проведоха следствието срещу Есекс.

— Признавате ли, че имахте за цел да убиете кралицата? — гърми глас в огромната зала.

— Не! — високо отеква друг глас.

— Признавате ли се изцяло за виновен?

— Не! — и ехото отскача от таваните.

— Смятате ли да ходатайствувате за помилване?

— Не!

— Да се отведе.

И хората отвеждат граф Есекс.

... Тълпи от хора стоят около Тауер и площадът е като чаша. Чаша за кръв. Камбанен звън.

Сред тълпата стои Шекспир и също гледа каменните, в ледени шушулки стени. Но под погледа му мрачните стени губят плътност и той вижда как през двора на крепостта палачите водят човек към ешафода.

Есекс се изправи върху подиума и се огледа и ризата му белее върху черно-лилавите камъни на вътрешния двор. Есекс погледна към Шекспир.

— Глупаво се получи, вие бяхте прав, Уили — каза Есекс. — Но нищо не може да се направи.

— Сбогом, Есекс — каза Шекспир.

Есекс застана на колене и палачът вдигна меча си, стар образец.

Настъпи оглушителна тишина.

Шекспир се извърна.

Камбаната спря да бие. Чу се удар...

Тропот на коне.

По улиците на Лондон със свитата си пътува към двореца кралицата на Англия. Камбаните отново забиха.

Но народът мълчи и не приветствува своята кралица.

Свитата се струпа около каретата и процесията ускорява крачка. И народът мълчи и не приветствува своята кралица.

И така по всички улици. Но нищо не може да се направи.

... На вратата на спалнята на кралицата застава канцлерът на нейно величество. Влиза и спира пред кралицата, която седи съвсем бледа.

— Ваше величество... — казва той.

Тя вдига очи и го гледа.

— Какво искаш?... — казва тя накрая.

— Ето материалите от следствието.

Кралицата не се докосва до книжката, само ги гледа. Ах, никак не е млада вече кралицата. Разбира, че е изгубила последния си шанс и сега седи пребледняла.

— Видяхте ли сред какво мълчание преминах през Лондон?

— Да, ваше величество.

Отново тишина.

— Как се държа Есекс по време на следствието?

— Оправдаваше съучастниците си.

— Знаех, че така ще постъпи... — казва кралицата. — Не е ли предал нещо за мен преди смъртта си?

— Не, ваше величество.

— Слава богу... — казва кралицата.

И ридае.

Канцлерът излиза през вратата, кланяйки се.

— Оправдавал съучастниците си — ридае тя и камериерката ѝ налива вода и зъбите на кралицата тракат о метала на чашата. — Кому е нужно проклетото му рицарство? Кому е нужно всичко това?! Аз го обичах, но самолюбието му страдаше все повече... Той си играеше с огъня... Аз те възпирах, но ти не ме слушаше... сега умря... Аз ти подарих пръстен, с който можеше да си спасиш живота... но ти не се възползва... не ми го предаде... Слава богу... — тя престава да плаче, затваря очи и мълчи.

НАЧИН НА ЖИВОТ

Така спокойно беше всичко в тази уличка, а сега тръгна една скрита възбуда и треска. Сякаш нещо се бе преместило, някакви сили се бяха раздвижили и макар че никой не признаваше, чувствуваше се, че всички си пречат един на друг, струпали се върху една педя място и чакат кой пръв няма да издържи и ще освободи място. Но никой не си отиваше. Тясно стана в крайпътното кафене.

— Добре, няма друг изход — каза знаменитият учен. — Ще трябва да ви разкажем това-онова. Слушайте.

Пришълецът и знаменитият учен седяха тъжни и все не можеха да се разберат. И двамата не казваха главното и значи същността на разговора стоеше някъде встрани и работата стигна до задънена улица и оставаше само един изход, най-прост и детски — пълната откровеност. Но точно от това ученият се боеше най-много.

— Да, боя се — каза ученият. — Опитът ни се базира на това, че някой непознат човек сам, без подсказване ще донесе решението, което търсим. Ако ви разкажа същността на експеримента, може да се счита, че не се е състоял... Добре... няма друг изход, ще трябва да ви разкажем това-онова... Слушайте...

Пришълецът отвърна:

— Защо ми трябва да слушам онова, което и сам знам?...

Ученият подскочи, пхна ръце в джобовете си, после погледна спокойното лице на пришълеца и пак седна.

— Защо все ме дразните? — попита той.

— Заради апломба ви — каза пришълецът. — Затова че сте очаквали да се появи някой по-солиден от мен.

— Не се сърдете — раздражено каза ученият. — Времената се измениха. Сега преобразуват света не странстващите ентусиасти, а крупни научни колективи.

— Считате изкуството за остаряла професия?

— Не професия... Остарял начин на мислене.

— Изкуството не е мислене — каза пришълецът. — По това се различава от науката... Науката може да ни научи само на това, което сама познава, а изкуството — дори и на онова, което не познава.

— Как може? Помислете...

— Науката има начало, а изкуството няма — каза пришълецът. — Щом човекът е оживял, преди да измислят лекарите, значи природата е измислила начини за неговото съхраняване, преди да се появи медицината. И така е във всичко. Музиката е съществувала, преди да измислят нотите. Литературата е съществувала преди писмеността, живописата — преди откриването на анатомията и перспективата. Изкуството съществува толкова време, колкото и човекът. То се отличава от дишането само по това, че нуждата от дишане е еднаква у всички, а от изкуство — е различна. Затова в науката вдъхновението е рядък случай, а за изкуството то е задължителен минимум. Макар че също е доста рядък случай...

— Вие противопоставяте науката и изкуството — каза ученият. — Глупаво е.

— Не. Някога те ще се слоят. Само съм против високомерието.

— Е, стига толкова — каза ученият и стана. — Съмнявам се дали има някакъв смисъл това, което наговорихте.

— О, разбира се, че ви стига толкова — каза пришълецът. — Всеки интелigent скрито си мисли, че еволюцията е завършила именно при него... Отначало призовава към съмнение, тъй като съмнението е основата на науката, а после озверява, когато се съмняват не така, както той е призовавал.

— Получихте ли си го? — попита Валентина Николаевна. — Нали ви предупреждавах... Само дърдори... Доволна съм, че си получихте заслуженото... Безполезно е да се разговаря с него... Само си губите времето.

— А ти защо си лоша актриса? — попита пришълецът. — Нима така би играла, ако знаеше за какво е изкуството?

— Аз знам — каза тя.

— Сто хиляди трактата за изкуството не могат да отговарят на един-единствен въпрос — що е изкуство. Очевидно — това означава само едно: написани са не на езика, на който е зададен въпросът... Какво играеш сега?

— Офелия. Защо?

— Господи! — каза пришълецът. — Та ти не можеш да играеш Офелия! Ти си интригантка, а Офелия е скромна като лястовичка.

Актрисата го гледаше изпод вежди.

— Но мен ме хвалят не само глупаците... — каза тя. — Излиза, че само ти си прав?

— В изкуството това се случва доста често, Офелия, о нимфо!

— Значи смятате, че изкуството е по-прогресивен начин на мислене? — попита ученият.

— Ама не на мислене! — каза пришълецът. — А на живот! При това най-висш начин!

— Какво означава това на практика: изкуството — начин на живот? — попита ученият.

— Ами това, че когато човек възприема изкуството, той е друг човек, не като всеки ден. Не вярвате ли? Сега ще ви покажа...

Сервитьорката Съомина полека все се промъкваше и промъкваше и сега стоеше до масичката. Пришълецът се обърна към нея.

— Попитайте ме вярващ ли съм — каза ѝ той.

— Вярващ ли сте? — покорно попита тя.

— Да — отвърна пришълецът.

— Колко странно — каза тя. — Съвсем не ви личи. А в какво вярвате?

— Във вас — каза пришълецът.

— Нима не виждаш?! — развика се приятелката ѝ. — Той те занася!

— Не ме занася — каза сервитьорката Съомина.

— Тоест как не те занасям? — каза пришълецът. — Именно занасям те! Вие попитахте вярващ ли съм... Вярвам в това, че докато дълбоко в душата си знаете, че сте красавица, нищо не е изгубено... Вие сте красавица, нали знаете това?...

„Ама че го изтърси — помислиха си всички, когато погледнаха с уплаха сервитьорката Съомина. — Н-да, изтърси го. Лъжи, но с мярка.“

— Нали знаете това?

— Не...

— Не лъжете! — изкомандува той. — Съмнявате се в това само в метрото!

— Защо в метрото?... — жално каза тя. — Не...

Всички гледаха към тях. Разиграваше се някаква атракция. Само че каква, никой още не можеше да разбере.

— В метрото, защото когато седате на седалката, най-красивите младежи седат до вас... И тогава се съмнявате, че сте красавица... Защото те седат да гледат девойките, които са отсреща. Всички бяха с внимателни, напрегнати лица.

— Не се бойте от тях — каза пришълецът. — При всички е същото... Отговаряйте — истината ли казвам?

— Истината... — пресипнало каза тя. — Откъде знаете за метрото?

— Никой не обръща внимание на съседа си — каза пришълецът. — Всеки гледа само седящите отсреща — той обгърна с поглед всички. — Но сега... от този момент и вовеки веков... всички ще знаят, че вие сте красавица... Всички... Дори съседите ви в метрото ще знаят...

Що за същества са това жените, дявол да го вземе! На всички им стана даже страшно. Пред тях стоеше красавица. Пристигналият специалист по модата, като се промъкна до масата и огледа Съомина, бързо си записа в бележника: „Мръсна престилка! Перспективно!“ — и сложи удивителни.

— Как се казвате? — попита пришълецът почтително.

— Муска се казва! — язвително извика приятелката. — Галено Муска!

— А иначе? — попита той и се хвана за челото, сякаш се бе объркал.

— Иначе се казвам Муза — каза сервитьорката Съомина.

Пришълецът потърка челото си, взе си торбата, огледа всички и тихо си тръгна. После се върна:

— Така си и мислех... Така си и мислех, че се казвате Муза — каза той. — Кой друг може да им бъде сервитьор?...

После си отиде.

— Граждани, кой е този? — попита приятелката на Муза. — Валентина Николаевна, кой е този човек?

— Не зная... — каза актрисата. — Никога не можах да разбера... Беше клоун...

— Не плачи — каза на Муза приятелката ѝ. — Не плачи...

— Обичах го... — каза Муза. — Цял живот.

И в този момент започна някаква блъсканица. Никой не разбира веднага. А после изведнъж до масичката се появи пришълецът.

— Слушайте, дайте да седна — каза той. — Това е моето място.

Вече никой нищо не можеше да разбере.

— Върнах се, за да видя какъв е ефектът — обясни той. — Порано това добре го правех... Страхувах се да не съм се отучил... Изглежда, не...

Всички станаха скучни.

— Ти сигурно и от ковчега си ще станеш да видиш как те погребват — каза Валентина Николаевна.

— Не. Няма да стана — каза пришълецът. — Смъртта е волев акт. Ако умра — значи, всичко ми е опротивяло.

— Защо е тази клоунада? — каза ученият. — Защо допускате да ви се надсмиват?...

— Недейте! — каза Валентина Николаевна. — Той винаги е смятал, че истинска клоунада е не когато зрителят се смее над клоуна, а когато клоунът над зрителите...

Хората мълчаливо се отдалечаваха от масичката.

— Ето — каза ученият. — Време е да започнем сериозен разговор... Ако сте готов, разбира се...

— Затова се и върнах — каза пришълецът. — Аз съм готов... А вие — не знам...

— Готов съм.

— Тогава ето какво... — каза пришълецът. — Работата е там, че в един прекрасен момент... приборите във вашата лаборатория откриха, че отнякъде от ефира започнаха да постъпват остро сюжетни видения...

Ученият рязко се отдръпна назад и напрегнато загледа пришълеца.

— Не само това — дружелюбно каза пришълецът. — С хората, които наблюдаваха тези видения, започнаха да стават странни неща... Всеки, който ги видеше, откриваше, че животът му върви не както трябва, че не е познавал себе си и че всъщност трябва да започне отначало...

— Минутка... — рязко каза ученият.

Извади една радиостанция, щракна копчето и каза невисоко:

— Първи се обажда... Да... Аз съм... Блокирайте крайпътното кафене... Глуха защита. Максимална... Ще я снемете, когато си отида...

Щракна копчето и пъхна радиостанцията в джоба си.

После повика оберкелнера и се разпореди всички да излязат от кафенето. Почака, докато всички сервитьорки и майстор готвачът, и оберкелнерът излязоха на поляната и седнаха на тревата при посетителите, преброи ги, после се върна при масичката.

— Сега... — каза той и се ослуша. — Сега...

— ... га... — отвърна ехото.

— Продължавайте — каза знаменитият. — Нужни са предпазни мерки...

Гласът му звучно отскачаше от невидимия купол, покриващ кафенето.

— Техника на границата на фанатизма — каза пришълецът. — А каква полза? Все едно, ще трябва да пуснете тук всички.

— В никакъв случай!

— Защото сега ще се убедите, че това не е ваш експеримент, а мой... А моят експеримент може да се проведе само сред тълпата и на нивото на тълпата.

КУКУРИГАНЕ НА ПЕТЕЛ

После кралицата казва:

— Доведете арестувания.

И канцлерът и стражата въвеждат Шекспир.

— Ти ли си авторът на престъпната пиеса, играна вечерта срещу бунта?

— Не, ваше величество.

— Какво значи това?

— Пиесата бе преписана преди много години. Това е стара пиеса.

— Не знаех — казва кралицата. — Аз добре се отнасях към вас, актьорите — а ето ти си под стража. Защо ме излъга?

— Не съм ви излъгал. Под стража съм, защото казвах истината.

— Истината?... Тогава кажи защо народът мълчеше, когато преминавах?

— Не трябваше да екзекутирате Есекс.

— Така... Защо не трябваше?

— Народът обичаше Есекс.

— Ако го обичаше, щеше да тръгне след Есекс.

— Народът обичаше кралицата.

— Ти все лъжеш! Какво го засягат народа графските разпри с короната?

— Цялата работа е в Ирландия... Народът се надяваше, че Есекс ще прекрати тази война.

Настъпи мълчание.

— Да — каза кралицата. — Не трябваше да го екзекутираме. Но нищо не може да се направи. Късно е... Дълго управлявах и доскучах на моя народ... Народът сега не ми вярва.

— Тълпата не решава нищо — каза канцлерът.

— Тълпата решава всичко — каза Шекспир.

— Той е прав. Не ми пречете, милорд — каза кралицата. — Кажете ми, защо живееш, защо пишеш пиеси? Не мога да те разбера, а не обичам така.

— За това вече ме пита граф Ретланд.

— Грачиш като стар гарван и всичките ти пиеси са пълни с кръв.

— Живеем върху буре с барут и предупреждавам за опасността!

— Така... Пак си прав... Това също е нужно на Англия. — Тя плесва с ръце и влиза слуга. — Повикайте стражата... Освободете моя актьор — казва тя на канцлера. — И пригответе указ за произвеждането му в камер-юнкер.

— Господарке — казва Шекспир — птиците в клетки не пеят, само така изглежда... В действителност плачат.

— Не ме сърди — възразява кралицата. — Прави каквото трябва. Върви.

И Шекспир излезе.

— Господарке, време е да вземете лекарството — каза камериерката.

— Оставете ме да умра спокойно... защото англичаните са ми станали толкова скучни, колкото и аз на тях! — каза кралицата.

И тук ние свършваме разказа за кралицата, защото Шекспир излезе на брега на Темза.

... Върху една мочурлива площадка край река Темза стои шестоъгълна кула. Тя е от греди, към върха се стеснява.

Около кулата има тинест зловонен ров. През този ров са прехвърлени мостчета. Те са хлъзгави от калта.

На върха на кулата се намира полуприведената фигура на Атлас, носещ земното кълбо. Това е театър „Глобус“. Вратите му са разтворени и е празен.

По дървеното мостче бързо върви жена. Загърнатата е в плащ и е прекрасна.

— Уили! — извиква тя и се спуща към Шекспир по хлъзгавото мостче.

— Защо си в града? — пита той, подхващайки я.

— Дойдох да те видя... Казаха ми, че и ти си заловен.

— Защо си сама? Къде са хората ти? Нали знаеш какво става в града?

— Дойдох да те видя... Искях да разбера нещо за теб в театъра... Мислех...

— Театърът е още празен. Днес спектакълът е по-късно... заради събитията. — Неочаквано той се усмихва криво. — Нали ще

представяме моята нова пиеса.

Тя го погледна недоумяващо:

— Написал си нова пиеса?... В тези дни?

— Да, завърших я. Но се боя, че никой няма да дойде... Може би ти ще дойдеш?

— Не, Уили, няма да дойда. — Погледът ѝ стана почти зъл.

— Имаш свиждане?

— Отивам в Тауер.

... Мрак в затворническа килия. Мокри стени, слама. Елизавета е навестила мъжа си в Тауер.

— Колко е хубаво, че дойде... Мислех, че няма да дойдеш — казва Ретланд. Той целият трепери. Тя също трепери и гледа настрани.

— Само мен ли обичаш, Елиз?

— Да, Чарлз, само теб... Тук е ужасно, Ретланд, но бъди мъжествен.

— В този ден се оказахме сами... Ето кое е най-ужасното, Елиз. А се надявахме, че това тъпо стадо ще могат да го вдигнат нашите викове или онази жалка пиеса, която поръчахме в навечерието... Елиз...

— Какво?

— Силно ли ме обичаш?

— Да.

— А защо все ми се струва, че си развратна.

— Е, няма какво да се прави!

... Рев на тълпа, намираща се на площада срещу двореца на кралицата. Скърцащ, подпухнал проповедник в черно държи реч пред хората, обхванати от страх.

— Истина ви казвам! Причината за въстанието е грехът, причина за греха — пиесите. Когато камбанният звън призовава на проповед — тръбите зоват на представление! Сатаната хвана в мрежите си самия граф Есекс и го тласна към безбожното въстание! И ето сега той е екзекутиран, а ние търпим поражение от еретиците ирландци! Причината за войната е грехът, причината за греха — пиесите! Опасни са театрите и актьорите са излишен сорт хора! Да вървим да разрушим свърталището на нечестивците! — крещи проповедникът, слиза от подиума и тълпата с рев тръгва след него по улицата.

... Рев на тълпа в театър „Глобус“, на чиято сцена представят пиеса в стихове и хората посрещат с рев думите на актьорите.

— Как, се казва пиесата? — пита един закъснял.

Не му отговарят.

— Кой е авторът?

— Запуши си устата и слушай!... Не ни пречи да гледаме...

— Е-де, е-де — заплашително казва закъснелият.

Но за яката го отмества една мръсна ръка и той, озъртайки се назад, разбира, че е по-добре да стои мълчаливо.

... Зад завесата стоят актьори, чакат да излязат и гледат през пролуката.

— Добре върви — казва един, чувайки ту мигновен рев, ту също така мигновена тишина. — Театърът е препълнен. Уили винаги привлича хората.

— Бедният — казва друг. — Жалко, че заминава в своя калпав Страдфорд при калпавата си жена, при калпавите си братя...

— Къде отиде той, Бербедж?

— Една жена дойде при него.

И всички чуха виковете на приближаващата се тълпа.

— Долу нечестивците! — крещи подпухналият проповедник и тълпата повтаря след него. Но нестройно. Тъй като тълпата в театъра настръхва с тояги и ножове.

— Долу нечестивците! — самотно вика подпухналият.

После някой от приближилите се пита:

— А какво дават при вас?

— Трагедия — викат от театъра. — За нещастния датски принц и безпътната му майка, която го затрила!... Съчинение на Уилям Шекспир.

И тълпата отвън започва да оредява, без да обръща внимание на проповедника. Представлението продължава.

— Не мога повече... да си вървим... — казва Елизавета.

— Да си вървим — отвръща Шекспир.

И те излизат от театъра.

Мъгла.

— Странно е всичко това — казва Шекспир.

— Кое, Уили?

— Пристигнах в Лондон и попаднах на самото дъно на клоаката. Разбира се, там не ми хареса. После тръгнаха пиесите ми и образованите хора ги презираха. Но аз все пак се издигнах нагоре. Горе срещнах теб. Останалото също не ми хареса. И веднъж внезапно разбрах, че такъв като мен не трябва да бъде нито долу, нито горе. Трябва да бъде знаеш ли къде?

— Къде?

— Отпред... Ние вървим по страшен път и аз трябва да съм отпред. Това е най-трудното, но какво да се прави?... Между впрочем някога предполагах, че мразя хората... разбрах, че ги обичам — каза Шекспир и се засмя.

— Не бива, Уили... Защо се смееш?

— Защото ми се иска да плача... Нали се разделяме с теб, Елиз?

— Откъде знаеш?

— Веднага разбрах, момиченце... Затова си дошла.

— Не мога иначе — каза тя. — Знаеш какво време е сега... Хаос... Не искам да участвувам в него.

— Времето на Хаоса... Всички възли, свързващи хората, се разкъсаха... Жени убиват мъжете си, мъже жените си... Баща гони дъщеря си, дъщерите баща си. Брат брата предава и приятели приятелите си. Мъртвите излизат от гробовете си, за да плашат живите... Свирепи бури се носят над света... И ние с теб се разделяме, Елиз.

— Така обещах на Ретланд.

— Права си...

И в този момент изтичва от театъра един актьор.

— Къде се дяна? — вика той. — Сега е твоето излизане, сянката на бащата! Забрави ли?

Шекспир объркано търка чело.

— Ах, дявол да го вземе — казва той. — Сянката на бащата се появява втори път... Елиз, почакай ме, Елиз... Ей сега ще се върна... Не съм ти казал нещо важно...

Те побягват към театъра, а Елизавета Ретланд, графинята, поглеждайки след него, си отива с наведена глава и без да се оглежда. Та тя е обещала на мъжа си да не се среща с него, с този непонятен човек. Случва се, знаете ли, случва се, та нали... в действителност тя не е развратна!...

И когато Шекспир се върна, само вятърът вдигаше сламата по калния бряг и крещяха свраки.

Голите очи на Шекспир са като на китайско куче... като на болна маймуна. Така побледня, че върху лицето му се виждаха само голите зеници на очите му.

И в този момент към него се приближи проповедникът, черният графоман.

— Уилям Шекспир! — каза той пронизително. — Направих откритие. В предишната ти пиеса злодеят Ричард споменава Макиавели! Но Ричард не е познавал Макиавели! Съчиненията на Макиавели са излезли на бял свят след смъртта на Ричард!

— Глупак си ти — каза Шекспир. — Уморих се от теб.

— Аха, невежа! — закрещя черният графоман. — Хвана се в капана. Надува се, надува се и се пръсна!

— Гледай — каза Шекспир. — На покрива на нашия театър стои Атлас. Виждаш ли как се е превил о три? Защо се е превил? Носи земното кълбо... Тридесет години аз влачих земното кълбо... и се пръснах...

— Какво земно кълбо? — пита графоманът.

Шекспир мълчи.

— Смяташ ме за глупак... — казва тъжно оня и си отива.

Дотичва актьор.

— Сбогом, Бербедж — казва Шекспир.

— Къде отиваш? Пиесата още не е свършила!

— Пиесата още не е свършила, Бербедж, но в тази пиеса ролята ми е малка... Роля на беден призрак. В първо действие идва, във второ си отива. Аплодисментите получават другите... И това е справедливо... Кой ще аплодира един покойник?

Неистов взрив от аплодисменти и викове на тълпата от зрители в „Глобус“.

— Кукуригане на петел, чуваш ли? — казва Шекспир, сочейки към ревящия от възторг „Глобус“. — Щом кукуригат петли, значи скоро ще съмне... Порядъчният дух трябва да си върви... Няма какво да се прави.

Сред рева на тълпата, която го приветства, смъквайки перуката и избърсвайки с нея студената пот, грима и сълзите си, Уилям Шекспир се скрива в мъглата.

... Мъгла... Мъгла...

Какво са дъждът и вятърът? Нищо... дъжд и вятър виждаме всеки ден...

НАШИЯТ УЧЕН СТИЛ

— Уви — каза пришълецът. — Сега се шегувам само насън. Найве съм сериозен като сапун.

Какви ти шеги. Този омръзнал на всички пришълец, този палячо, този клоун в оставка им съобщи, че знае как да приближи Златния век. Съобщи им с прозявка, със скучен глас, че вече се е заел с тази работа. Представяте ли си? „Едва ли това може да бъде работа на един човек“ — вежливо каза ученият, но пришълецът му обясни, че винаги от нещо се започва, че когато фашистите са настъпвали към Москва, а после тях ги погнаха назад, имало е някаква последна перушинка, която е преобърнала чашата на везните, и тогава е започнало тяхното отстъпление, че ако разтворът е пренаситен, нужно е само едно кристалче, за да започне всеобща кристализация. Разкри си картите, няма що.

— И вие ли сте това кристалче? — попита ученият.

— Аха... — каза пришълецът. — Аз съм кристалчето. Съомина е перушинката.

— Пак тази клоунада — каза ученият.

Никой не гледеше сервитьорката Съомина. Съвсем се бе отпуснала жената. Седеше като рохкава купчина до тезгяха и гледеше в пода. Но не я закачаха, защото се чувствуваха виновни.

— Разбира се, ще те сменя — каза на Съомина приятелката ѝ. — Но да беше се преоблякла или... Престилката ти е мръсна, неетична.

— Гледай си работата — каза оберкелнерът.

— Не разбирам — каза Валентина Николаевна — какво става? Защо всички се тълпят около него? Защо човек ви се надсмива цял ден и всички си дават вид, че така трябва?! Мъже, накарайте го да дойде на себе си!

Сервитьорката Съомина вдига глава.

— Не е хубаво, Валентина Николаевна — каза тя. — Знаменита артистка сте, не ви прилича.

И пак никой не се намеси. Само Валентина Николаевна допря кърпичка до очите си.

— Ах, оставете ме! — каза тя. — Просто съм уморена...

— Тя е уморена... — каза пришълецът. — Ти си се уморила, а на мен просто силите ми свършват... Ако знаехте как всички вие ми пречите... Когато провеждате експеримент, вие се заключвате в лабораторията, а какво да правя аз, щом моят експеримент е винаги сред тълпата... А отгоре на това искате да ви разкажа същността му... Добре, ако всичко се развали — сърдете се на себе си. Искан да бъде по-добре... Притиснахте ме в ъгъла, силите ми свършват.

Тихо стана в крайпътното кафене, в кафенето резерват, в музея на открито, където хората се събират, за да почерпят от старото време идеи за бъдещето.

— ... Преди много години тръгнах на поход за красотата... Бяхме трима, сега двамата вече не са с мен... Търсихме я всякак, и механично я търсехме — комбинирахме признаци, за да съставим еталон и прочие... Понякога я намирахме, понякога не и всеки път се натъквахме на феномен. Всеки път се оказваше, че красотата не е извод, а несъзнателно откритие, не е резултат от механично сумиране на признаци, а скок. И когато решихме да разберем този феномен, възникна нова трудност... Да разбереш — значи да опростиш... Този, който разбира, е по-сложен от това, което разбира. Затова, за да разбере себе си, човек трябва да стане по-сложен от себе си. Как може да стане това?... Оказа се, че човек може да разбере себе си, когато в мозъка му възникне образ... Какво е образът, никой не знае, но той възниква и ако възникне у великани на духа, този образ живее хилядолетия и всяка епоха намира в него сходство със себе си... Помните ли историята с Нефертити? Египетският скулптор е създал образ, чийто прототип е била някоя забравена царица. Няколко хиляди години разбирането, че този образ е прекрасен, е тлеело като въгленче, докато в двадесети век не избухна като огън и се появиха стотици хиляди високи и тънки момичета с бадемови очи и тънки шии на царици... А Ярославна, а Джоконда, а Офелия, а колко хора носят цял живот в себе си Бетховеновата песничка, в която не можеш да разбереш какво е мартот — зверче или дете... Образът омайва, примамва и човек се досеща какъв може да бъде... Откъде се взема образът, щом е породен от човек, който за миг е бил по-сложен от себе си?... Вдъхновение

отгоре?... А откъде отгоре?... Какво може да бъде по-горе от човека?... Не знаете?... И аз не знаех... А после се досетих — Човечеството... За да разбере човек себе си, е нужно човечество... Достатъчно е да застанеш на това гледище и много неща започват да ти стават ясни... И тогава си помислих: ами ако старият израз — идеите се носят из въздуха — трябва да се разбира не в преносния смисъл, а буквално? Ами ако те действително се носят, и човекът, който поражда образа, просто несъзнателно фокусира тези идеи в оня щастлив момент, когато е предразположен към това, когато е назряла в него мъката по разбирането и когато се е освободил от пречките? Ами ако индивидуалният мозък не еволюира, защото еволюира общият мозък?... Ами ако сме свързани един с друг много повече, отколкото ни се струва и несъзнателното влияние е по-силно от съзнателното?... И тогава си помислих — ако това е така, трябва да се отдалеча в някое затънтено място, за да се избавя от вредните пречки и ако образите са несъзнателното влияние на човечеството върху един човек, те ще ме застигнат и там... И отидох много години напред и дочаках да се родят образите и разбрах, че ги чакате, без сами да разбирате това и разбрах, че е време да се връщам. Започнах да мисля за тях вече съзнателно и вашите усилватели, драги господине, ги приеха... Това е всичко.

Всички мълчаха, сякаш се бяха събудили на разсъмване и не искаха да прогонят виденията си и да пристъпят към делата на деня.

— Как да се повярва в това?... — попита актрисата знаменития учен.

Но ученият мълчеше.

— А какво е мнението ви за Бетовен? — попита прищълецът. — Добър човек ли е или свадлив?

Ученият само махна с ръка. После извади една голяма носна кърпа и си избърса лицето. После дълго я сгъва, сякаш чакаше нещо.

Приближи се сервитьорката Съомина. Очите ѝ горяха.

— Дайте да ви подстрижа — каза тя, протегна ръка и я прекара от долу на горе по тила му. — Аз умея...

— Безполезно е да кокетничиш с мен — каза той. — Аз съм омагьосан.

— Вие сте неподстриган — каза Муза. — Защо говорите така, сякаш ние не вярваме? Сега ние вярваме. И така всичко ни е ясно.

— Какво пък ви е ясно? — язвително попита актрисата. — Какво именно?

— Ами ясно ни е — каза Муза Съомина — че изкуството трябва, разбира се, да се занимава с познанието на човека... но главната му задача е — да въздейства върху човека...

— Не спя ли? — попита пришълецът и се огледа.

— Мълчете — каза сервитьорката Съомина. — Що се отнася до познанието, то колкото по-индивидуално е описанието, толкова е по-общо...

— Сериозно ви питам — не спя ли?

— Не спите, не спите — небрежно каза сервитьорката Съомина. — Казвам: описвайки индивидуалните дълбочини, ние се приближаваме към единството на вида с названието „човек“... Не е ли най-важното да търсим онова единство на противоположностите, което е съществено именно за човека и върху което могат да се изграждат примерите на дискретната красота.

Всички опулиха очи, а пришълецът подскочи силно възбуден.

— Не, аз, разбира се, не с всичко съм съгласен! — каза той. — От много неща отдавна вече съм се отказал! И ми беше забавно да се сблъскам с мисли, които вече са далеч от мен. Но чуйте! Чуйте, защо започнахте да говорите така?

— Как? — попита сервитьорката Съомина.

— Занимавали ли сте се някога с естетика?

— С какво? — объркано попита Съомина.

Пришълецът седна и започна да я гледа. После се удари по челото, обърна се към учения и каза:

— Как не се сетих веднага... Та това е вашият учен стил!

Ученият бавно вдигна глава. Сега всички загледаха него. Лицето му беше каменно, а през челото му се бе издула една вена.

— Почти повярвах — каза той. — Искам да повярвам... Но с какво можете да докажете, че това не е мистификация?... Защото ако всичко това е така, значи започва Златният век... Едно доказателство... Аз съм учен... Едно...

— Знам как ще започне това, което ще видите, когато се върнете при своята апаратура — каза пришълецът. — Сега вярвам, че експериментът успя...

— Как ще започне... това, което ще видя... как? — ученият почти не дишаше.

— Ще видите третия етаж на жилищен дом. Там ще се разнася много хубава музика... — каза пришълецът.

БЮСТЪТ НА ИМПЕРАТОРА

Това беше третият етаж на жилищен дом. Много хубава музика се разнасяше там. Защото на рояла, на прекрасния роял, казано между другото, седеше Лудвиг Бетховен, набит човек. Косите му бяха прошарени, започваха да побеляват, а лицето му червеникаво, и очите му огнено сини. Ето какъв печален човек беше този не последен в своята работа музикант.

После той престана да свири, а когато последният акорд увисна — той го задържа с педала и го спря във въздуха, а след това прибави към него още един. Пред него на поставката за ноти стоеше писмо и той вземаше писмото на акорди и не му даваше да угасне и излизаше, че това е началото на Лунната, само че акордът не преливаше в акорд, а сякаш Лудвиг нареждаше тухли, градеше стена.

И тогава той помисли и каза така:

— Някой кръсти тази соната Лунна... а аз, старият глупак, се съгласих.

И още си помисли:

— А защо пък не? Хората искат названието да буди спомен за миналото и тогава онзи, когото го няма при нас, идва и застава до нас.

Той взе писмото и прочете на глас: „Аз пристигнах... и сега ние с теб сме в един град, Лудвиг.“

— Но хората са заедно не само когато са един до друг — каза той. — Късно е, Жулиета, късно е.

И тогава взе и накъса писмото на малки късчета, а после се опита да ги съедини и се посуети малко с тях, после попъшка и ги смачка в дланта си и не знаеше къде да ги дене — не се решаваше да ги изхвърли.

— Господин Бетховен! — развика се един човек, влизайки в стаята. — Вече втори час свирите! Защо не ми давате отговор на писмото, до нощес ли искате да чакам?

Бетховен се обърна и погледна човека.

— Отговор няма да има. Ето ти за труда. И не викай толкова. Чувам прекрасно.

Пратеникът взе парите и тръгна към вратата.

— Чакай — каза Бетховен. — Ела тук. Финалът не се получава. Ето чуй — и той започна да нарежда акорди, сякаш градеше стена. — Казват, че това е Лунната соната. Не е вярно. Ето първата част — гледай. Това е мрак, предчувствие за мъка. А ето втората част — това е описанието на мъката... разбираш ли? — Бетховен хвана пратеника за ръката и надникна в лицето му. Бетховен е като едно голямо побеляло новородено — сини пламенни очи и коси в сива пепел.

— По-добре да тръгвам — каза малкият и като отскубна ръката си, излезе от стаята.

А Бетховен пак започна да реди акорди. И заговори високо, защото отдавна вече лъжеше, че чува добре... Беше му много страшно.

— Миналото като гира е увиснало на душата ми. Но миналото ражда сълзлива музика... Настоящото ражда трезва проза и само бъдещето ражда мечта — така писах аз. Но откъде да се вземе това бъдеще?

Той се огледа.

Всичко е разбъркано в тази стая. Партитури, ризи чорапи, книги. Изтърси от дланта си хартиените късчета, подпря се тежко на коляното си и наведе глава. После въздъхна, намери цилиндъра си и излезе от къщи.

... Вървеше покрай масичките на пивницата, които стояха отвън.

— Момче, стол за господин Бетховен! — викна стопанинът и му донесе чаша бира и всички започнаха да се озъртат, но това му беше безразлично, защото той беше Бетховен.

— Днес нямам пари, Филип — каза той.

— Аз от вас печеля — като се наведе, тихо каза стопанинът. — Тук идват заради вас.

— Не чувам — каза Бетховен.

Стопанинът махна с ръка и сложи бирата на масата.

— Безделничите днес, Лудвиг — каза един висок слаб човек от съседната маса.

— Здравей, здравей — разсеяно отвърна Бетховен, гледайки встрани.

— Какво? Не върви ли? — попита човекът, като се наведе. — Ето това? — и размърда пръсти във въздуха, сякаш свиреше гамата. — Вдъхновение ли няма? Боговете ли ни напуснаха?

— Боговете ни напускат, когато ние се отвърщаме от тях — каза Бетховен.

— Боговете ни напускат, когато нямаме пари — отвърна слабият. — Жена ми добре знаеше това... Сега дъщеря ми го знае.

— Мълчи, пияница — каза Бетховен. — Вдъхновението ни напуска, когато нямаме ясна мисъл. Вдъхновение не се ражда, когато виждаш, че мисълта ти е лъжлива.

— Глупости, Лудвиг. Вдъхновение и мисъл — какво общо има между тях? Вдъхновение е — когато сам не знаеш защо ти се пише. Твоята музика или моите стихове — няма значение. И ти знаеш това по-добре от мен.

— Прав си. Но се вдъхновяват все пак от истината, а не от лъжата... Ето казваш — сядай и импровизирай.

— Не съм казвал това.

— Не, каза го! Аз чух! Да, аз мога да седна на рояла и да засвирия. И така съм постъпвал не само аз. Отдавна е известно, че най-великите пианисти са били и най-велики импровизатори. Но как са свирили те? Не като днешните, които бягат по клавиатурата със заучени пасажки — ето така: пин-пин-пин — какво означава това? Нищо! Истинските виртуози са давали в свиренето си нещо цялостно. Свързано. Такава импровизация е изкуство! Ето какво е импровизация. Всичко останало нищо не струва!

Той дърпаше ухото си, сякаш беше натъпкано с памук.

Стана от стола. Слабият се озърна към масичките, на които седяха внимателни слушатели.

— Пий, Лудвиг — каза той.

— Замълчи! Правдивото съчинение е търсене на мярналата се и изплъзнала се мисъл. Аз я проследявам. Улавям я и виждам как бяга и изчезва в кипящата маса. С възобновена страст я улавям отново, не мога повече да се отделя от нея, нужно ми е да я размножа във всички модуляции — той пак седна. — Така се пише музика и така се печелят сражения, еднакво е. Това е вдъхновение.

— Това е от Наполеон. Модно е. Особено когато в града е пълно с французи. Които впрочем ти смяташ за освободители... — каза

слабият. — Нали си посветил музиката си на Наполеон, не е ли така?

— Да, аз му посветих работата си — тихо каза Бетховен. — Но го мислех за бог... А той се оказа жалък човек и се обяви за император! — закрещя Бетховен и удари с юмрук по масата. — На него сияеше венецът на свободата, а той се полакоми за кралски обноси с цяла Европа! Продаде Великата революция! Аз скъсах посвещението си!

— Внимавайте. Французи — каза слабият. — Не говорете толкова високо. Достатъчно сте известен.

Минава едно конте, френски офицер, целият в пера, млад и силен. Бетховен се обърна, заплаши го с юмрук и каза високо, защото така беше свикнал:

— Ако бях генерал и разбирах от стратегия колкото от контрапункт, бих ви дал да разберете!

Всички замряха от страх, но французинът сви рамене и си отиде.

— Ти си безумец, Лудвиг — каза слабият.

— Сбогом — каза Бетховен. — Отивам у княз Лихновски. Ако взема пари, ще се отбия при тебе.

— Шегуваш се — объркано каза слабият. — Няма защо да идваш. При мен е бъркотия. Десетгодишно момиче не може да бъде стопанка.

— Прекрасно. Тъкмо ще видя каква дъщеря имаш — каза Бетховен и излезе от кръчмата.

Бетховен отиде у княз Лихновски и отказа да свири, защото на гости бяха дошли красиви и учтиви френски офицери.

— Между живеещите днес композитори, както е ясно на всеки непредубеден музикант, единственият, който заема такова видно място като покойния Хайдн, е Бетховен — скърцащо каза граф Оперсдорф, човек във фрак. — Той съчетава един оригинален гений с една във висша степен изобретателна фантазия... Неговите съчинения, подобно на съчиненията на неговия знаменит предшественик, се слушат отново и отново и всеки път обещават ново удоволствие.

Но Бетховен не чу това и всички се обидиха, освен френските офицери, които нищо не разбраха, но наскочаха, когато Бетховен, отивайки си, засегна поставката с бюста на императора.

Императорът беше порцеланов, много красив, с позлатен венец на челото и се чувствуваше, че е правен, макар и набързо, но от умела

ръка. И въпреки че се счупи много шумно, парчетата му по нищо не се отличаваха от тези на един счупен сервиз. Впрочем, Бетховен не чу и това, защото в последно време, когато се вълнуваше, чуваше само музиката.

После се говореше много как, след като видял французите у княза, запратил на пода статуята на императора и си отишъл, без да се обръща, от застиналите в ужас гости, но сега знаем, че това не е така. По пътя към къщи той си спомни, че отиваше при княза за пари и искаше да се върне, но му беше неудобно, тъй като, за разлика от княза получаваше пари само срещу работа, а беше отказал да свири на пианото, нали?

ХРАС! — КАЗА КУТИЙКАТА

— Защо ни предавахте историите именно на тези хора?

— Защото тях обичам — каза пришълецът. — Друг ще помисли за другите... Епохата на Възраждането в Европа е започнала от „Сказанието за Игоревия полк“. И аз от него и започнах.

— Е добре — каза ученият. — Да допуснем, че сме повярвали, че изкуството е начин на живот, че еволюцията на мозъка е еволюция на обществените връзки и в несъзнателното влияние на един върху друг сме повярвали... Но остава главният въпрос: как да се извика вдъхновението, как да се направи така, че да не бъде рядък гост, как да се разтовари съзнанието, за да може да фокусира идеите, които се носят из въздуха?

— Добре... има един шперц — каза пришълецът. — Повярвахте на останалото, ще повярвате и на това...

Горки някога казваше: „Другарю, знай и вярвай, че ти си най-необходимият човек на земята“ и още: „Каква по-голяма радост може да има от тази да се любиш на таланта на човека?“... А защо талантите са по-малко, отколкото ни се иска? Всеки човек има какво да каже, но повечето като че ли заекват. Неталантливостта е душевно заекване, то трябва да се лекува... А най-доброто средство е — лекуване с радост. Който се радва — не се страхува... Всеки може да си припомни какъв е бил, когато не е заеквал...

Този човек умееше удивително да говори не на място. Ето и сега.

— Да... — мрачно и не веднага каза ученият. — Спомням си... Всичко стана ясно... Можете ли да си представите нещо такова... Вървеше по улицата тих младеж, служащ... Тогава бях съвсем тих. В училище бях отличник и исках да си остана такъв и в науката... Не се канех да преустройвам света и напълно ме задоволяваше ролята на зъбчато колелце отлично качество, което не е чак толкова просто да замениш... С една дума, от мен честна работа, а от вас — да ме оставите на спокойствие и добре да ме смазвате... Така... А имаше

тогава в града международен младежки фестивал и това не бях го предвидил.

— Не трябва да пиете повече — каза Валентина Николаевна.

— Глупости — каза ученият. — Та аз не разказвам за себе си, а за оня младеж. Сега съм вече друг.

Той изпи една чаша, задави се, закашля се, дори сълзи му изскочиха. И се развесели.

— Вървя по улицата и изведнъж музика, изведнъж яркост, изведнъж китари дрънкат луд нечуван ритъм... Изведнъж една жена, мургава и прекрасна, ме избра от тълпата и не мога да откажа, всички се смеят, пляскат — започва да танцува и ми се усмихва в очите... ту съвсем близо, ту се отдалечаваше на една ръка разстояние... Китарите ехтят... И изведнъж стоп, танцът свърши. Тя стои съвсем близо. Диша.

Ех, танц, танц, какво правиш ти с хората. Ех, танц, безмълвен разговор.

— Спрете — каза Валентина Николаевна.

— Не ме прекъсвайте — каза ученият. — Защото няма да се реша да доразкажа. И си помисли младежът — възможно ли е това, изведнъж, без да се оглеждаш, за цял живот? И животът да бъде като срещата на улицата?

— Може — каза пришълецът.

— Не — каза ученият. — Утре тази жена ще бъде друга. Няма откъде да се вземе такава, да те разбира от пръв поглед и да живее като в танц. Ще се разотидат сутринта хората и ще остане на асфалта боклук от хартии, а по жиците фестивални плакати. Ето как мислеше този младеж. Защото, изглежда, танцът е винаги предизвикателство. А аз не приех това предизвикателство и се уплаших.

— Аз също — каза Валентина Николаевна.

— Веднага ви познах — каза ученият. — Само че косите ви сега са светли. Боядисани ли са?

— Не. Тогава бяха боядисани. Това беше първата ми роля. Не исках перука, боядисах се черна. Играех гъркинята във филма на този клоун. Беше съчинил фантастичната повест за гъркинята. Наричаше се „Синята жилка на Афродита“... Тогава бях археолог... Тогава бях влюбена в този глупак...

— После от тази история направиха филм — каза пришълецът.

— И за ролята на гъркинята взеха Валя. На физиономията ѝ беше написано, че може да изиграе тази роля. Впрочем, това беше грешка.

— Да — каза Валя. — Впрочем, това беше грешка. Аз изиграх тази роля. Имах голям успех... Защо водя с вас тези разговори?... Да сменим плочата.

— Сега — каза ученият и докосна някаква ръчка откъм края на масата. — Ултразвукова музика — извинявайки се, каза той. — За настроение. Извън пределите на слуха.

— Бих ви изпотрепала и двамата — каза актрисата. — Отнасяте се с нас като с опитни зайци, честна дума. Нещо ми става весело, пак ли от плочата?

Ученият кимна. Актрисата закри лицето си с ръце. Пришълецът се наведе и рязко отчупи ръчката в края на масата. Блесна искра. Масичката забръмча и стихна.

— Ето така — каза пришълецът. — Да поговорим в натурален вид.

— После играех всичко, което ми паднеше — каза актрисата. — Защото умеех само да подражавам на някого и цялото ми изкуство зависеше от прототипите... а, като напук, никоя от жените повече не порази моето въображение... После за ролята на Офелия ми дадох звание. Но званието дадох на Шекспир, не на мен — това го разбирах... От мен не излезе актриса... У мен не се намери нищо мое... Любовта ми беше книжна, ролите — или копия от натура, или авторът беше класик... нищо мое...

— Лъжеш! — каза пришълецът и удари с юмрук. — Лъжеш!

— Истината казвам — каза актрисата с мъка. — Да се крия, е безполезно... Ти сам искаше това... Все ми е едно...

— А танцът! — каза пришълецът. — Танцът на площада, от който дъхът ти спираше!

— Да танцувам... — каза актрисата. — Кому е нужно това?...

— Най-висшето изкуство е танцът — каза пришълецът. — Признаваме го със смирение. Защото това е човек, освободен от оковите. Танцът е единствената реалност в изкуството, която показва как изглежда щастливият живот. Човек, който гледа танца на една прекрасна жена, изпада в екстаз, само че после, кой знае защо, му се иска да плаче.

— Боже мой... — каза актрисата. — Да можех да повярвам в това... Сигурно пак някоя проклета маса работи и дебне и пее едва чуто... Струва ми се, че се досетих какъв тласък извиква вдъхновението... Ако можех да повярвам в това, бих казала „здравей, живот неразпилян, спящ в мене живот...“

— Е какво — каза пришълецът бавно. — Сега като че ли мога и да разкажа... кое смятам за такъв тласък...

Той си разкопча яката. Сега личеше колко е уморен.

— Битието определя съзнанието, така ли е? — каза той. — Така е. Социалните изменения доведоха до разкрепостяване на съзнанието, така ли е? Така е. Тогава бяха разкрити резерви, за които никой не подозираше... множество таланти. А защо не всички?... Нали творчеството е най-естественото поведение на човека? Предлагам своята версия. Ако не е универсална, ако е годна само за осъществилия се комунизъм, значи трябва да му помогнем да се осъществи... Смятам, че тласък за вдъхновението е нежността... какво?... — уплашено попита той. — Обидих ли някого?

Никой не му отговори.

— Това ми дойде на ума, когато изстреляха в космоса кучето Лайка и то загина. Слушайте — каза пришълецът — бяха минали войни, след които загребваха труповете с булдозери, а сега хората изведнъж бяха започнали да страдат заради едно кученце, което в живота си не бяха виждали... Какво беше това? Те бяха разбрали, че Лайка е неповторима, други ще има, но нея няма да я има. И завиха от мъка... Какво е това? Сантименталност? Не. Това беше нежност. Ново чувство, което възникваше в своя масов вариант... И тогава реших — ако ми се удаде чрез разказите за тези великани да извикам нежност към един спасен от колекциите гущер — значи, нищо не е загубено и човекът може. А щом може един, значи, може и друг, а щом могат други, значи, много неща могат, практически сигурно всичко... Защо? Отдавна вече знаех, че талантливите могат да бъдат всички, освен болните, медицинските кретени... Какво е неталантливият човек? Това е човек, чийто талант е не в областта, в която се труди. В лошия физик спи гениален готвач и така нататък... Защо той не работи в своята област? По-рано са го насочвали не където трябва социалните условия, смъртната необходимост. Измъквали са се само физически силните и досетливите. Защо не всички са талантливи, когато външните пречки

са толкова малко?... Защото човек най-често не знае къде е заровен талантът му. Защо не знае? Защото не е вътрешно свободен, а творчеството е най-висша степен несъзнателна свобода. Защо е угнетен, дори без да подозира това? Защото не среща нежност... А защо? Защото всички ние си влияем един на друг не само съзнателно, но и несъзнателно. И ако говорим някому безчувствено, партньорът ни усеща това, без да говори... И го обхваща страх от ненужност и не може свободно да се досети кой е той. Защото да намериш себе си — това значи да намериш, че си нужен някому... Само физически силният е достатъчно уверен, че ще потрѣбва някому, и му стигат силите да дочака това. Дори и след смъртта. Но нали всеки може да стане физически по-силен отколкото е. Същото е и с таланта... Думи тук не ще помогнат. За нежността, тоест за това, че си нужен на другия, че си радост за него, се познава по очите.

Всички мълчаха.

— Невъзможно е да е толкова просто — каза ученият.

— Може! Аз чувствавам — може! — каза актрисата.

— Ще повярвам само на експеримент... — каза ученият.

— Моля — каза пришълецът. — Дайте да повикаме Съомина!

— Съомина?...

— Ех, вие... — каза пришълецът. — Хора на бъдещето...

Припомнете си колко е направила за вас тя през целия си живот... Стараеше се да бъде красива, доколкото това ѝ се удаваше, търпеше невниманието ви, докато се измори... Нима не видяхте каква красавица би могла да бъде?... Ето, питайте специалиста по облеклото.

— Да-да-да... — каза специалистът по облеклото. — Тя ми отвори очите... В следващия пролетно-летен сезон всички момичета ще носят престилки с изкуствени петна, да-да...

— Е!... — каза пришълецът и възбудено огледа всички. — Чувствувате ли към нея нещо друго, освен любопитство?...

— Повикайте я... — прегракнало каза ученият. — По-бързо... Какво седите?

— Не. Мен не ме бива за това — каза пришълецът. — В мен е сигурна, а на вас няма да повярва. Нужен е непознат за нея човек.

Специалистът по облеклото изскочи навън.

Всички чакаха. Далече равномерно тракаше часовник.

Върна се специалистът по облеклото.

Водеше я за ръката и я гледаше с очи като на Лайка.

Тя неразбиращо оглеждаше всички и всички виждаха как в нея нарастваше някакъв трепет.

— Муза, какво ви се иска сега най-много? — попита пришълецът. — От нищо не се бойте... Нали ми вярвате.

Всички чакаха.

— Бих искала да танцувам...

— Музика... — каза пришълецът.

И някой включи старата радиола.

— Момиче — каза пришълецът — дайте да покажем, че сме хора.

И Муза затвори очи.

Стоеше неподвижно сред кафенето. Радиолата засвири танц, лек и старомоден.

— Никаква подсъзнателна музика — каза пришълецът. — Никакви ултразвукове... Нормален танц... Никакви микроскопи и бормашини...

— Не... — каза сервитьорката Съомина.

— Муза! Танцувай! — извика пришълецът. — Не ме предавай! Танцувай, Мусенка!

— Сега ли? — попита девойката.

— Да, сега.

— Ей сега... — каза девойката. — Ей сега...

Спусна ръцете си надолу, наведе се, после с едно движение отметна нагоре роклята си. Остана по каноничен костюм за художествена гимнастика. Разпери ръцете си встрани и вдигна глава към луната.

Започна да танцува.

Наливаха в чашата ми вино... — пееше плочата.

*Все с лъжи ми очите кълвяха,
и ме учеха как да търпя.
А за щастието замълчаха.
Че е то като кораб без мачти,
че е то като шума на огън,
че е то като зов на тръбачи*

в тропот дигнали буйни коне.

пееше плочата.

— Когато хората гледат танцьорка, разбират как изглежда щастието... — каза ученият. — Да... Вие сте прав.

Ти идваш в чуждото кафене... — пееше плочата.

*С мириса на чужда трапеза живееш,
лееш сълзи над строфа фалшива,
пред очите на всички се смееш.
А до смърт искам аз красота,
до звезди, и до сълзи, до гордост!
Слиза слънце над тиха гора,
като бог с прерязано гърло...*

пееше плочата.

... Ех танц, танц, какво правиш с хората?... Ех танц, танц, безмълвен разговор...

Танцът свърши... Девойката стоеше мълчаливо...

Знаменитият учен беше неподвижен. После изтри лицето си. Стана. И направи няколко странни крачки. И веднага не можеше да се разбере, че той танцува. Неловко. Под акомпанимента на музика, която чуваше само той. И тогава към него се приближи актрисата и започнаха да танцуват — почти така добре, както Съомина Муза — и ученият се стараше с всички сили. И затанцуваха всички. Цялото крайпътно кафене. И танцът се пренесе в уличките...

И в общия танц и блъсканица никой не чу невисокия звук. Храс! — раздаде се звук, но никой не го чу. Освен пришълеца.

Той побеля. После се наведе и вдигна смазаната кибритена кутия, в която лежеше малкият убит гущер.

Пришълецът се хвана с ръка за сърцето и тихо си тръгна от танцуващото кафене.

Но и това никой не забеляза.

НЕКА ДА ДОЙДЕ!

Бетховен върви по светлия нощен път. Есен и нощ. Черни дъбове, изложени на вятъра. Облаци на светъл фосфорен фон. Разкъсани бели облаци. Локви върху каменистата пътека. Вятър.

Току-що е спрял дъждът. Мрачно и бодро е.

Ритмично шляпане на крака в тишината. Върви господин Лудвиг и страшно ръмжи някакъв мотив. И му акомпанира воят на налитация вятър. И тогава господин Лудвиг го включва в своя мотив. И върви нататък през локвите, разсичани от вятъра. Ту той приглася на природата, ту природата приглася нему. Като оркестров чинел гръмва фирмата на познатата кръчма. Господин Лудвиг спира. Воят на вятъра отеква във водосточната тръба. И господин Лудвиг го подема. Подема и удря фирмата с юмрук и стопанинът се показва през прозорчето в отговор на грохота и се кръсти и — вижда звън на камбани, разлюлени от вятъра, една черна фигура с развени коси удря с юмрук по фирмата му и ръмжи неясна мелодия. И господин Лудвиг пак върви през локвите по каменистия път. И свежият вятър гони облаци по небето и развява прошарените му коси. Отмята махагоновия капак на рояла и започва да свири онова, което после ще се нарича „Апасионата“, и върви, без да гледа, пътя и нито веднъж не се спъва в трапчините.

— Чуйте сега какво пища, Жулиета — казва той и свири мощно и светло. — Чувате ли, това е схватка между емоцията и волята... Гневът на душата, неовладяла страстта... Виждате ли, вървя и споря с вятъра...

Той се огледа и видя, че никакъв вятър няма. Пак е измислил всичко. Но вече се е смрачило. Улицата е пуста и той върви сам в здрача. Всичко е измислено — пищно и цветисто. Страст, породена от мисълта. Само това. И нищо повече. Но това не е страшно. Значи дъждът и вятърът ще дойдат по-късно. Той винаги преди другите усещаше във въздуха електричеството и грешеше само в сроковете. Превърнаха го в забава, дявол да го вземе, а биха могли да имат приятел, защото ги обичаше въпреки украшенията, роклите, каретите,

с които искаха да се оградят от пътя, от бездомничеството, сякаш има друго богатство, освен това, което можеш да отнесеш със себе си. Сега тя пише писма! А къде беше, когато страстта го обезсилваше? Когато викаше? Уверяваше го, че обича музиката, нима не разбираше какво е Лунната соната?...

— Музиката е вино — страстно каза той и продължаваше да пише писмото. — Това е вино, вдъхновяващо за нови произведения... И аз съм Вакх, който приготвя за хората това великолепно вино и опиянява духа им. Аз нямам приятели и трябва да живея сам със себе си. Но знам, че бог ми е по-близък в моето изкуство, отколкото на другите... И никак не ме е страх за моята музика, нея не я заплашва зла участ; който започне да я разбира, трябва да стане свободен... — той се обръща и казва наперено и неочаквано. — Един от моите основни принципи е невъзможността ми да бъда с жената на друг човек в други отношения, освен обикновеното приятелство.

— Колко е сухо това, Лудвиг — казва тя. — Как трудноразбираемо е това, тази немска страстност, възникваща от педантизъм... Вие сте убеден, че невярната мисъл не може да създаде хубава музика, но нали невярната мисъл може да предизвика отрицание и да се превърне в истина или в краен случай нейна част? А нима музиката не е най-хубавата част от истината?

— Много съм страдал и от вас, и от князете негодници и ви познавам достатъчно добре — вие не можете да стигнете до тази мисъл, защото сте безплодна, защото от всичко ви е страх. Затова твърдя, че до тази мисъл съм стигнал аз, а не вие, Жулиета.

— Каква е разликата — небрежно отвърна тя.

— Лудвиг, ти ли си? — тихо го повика един мъжки глас.

Бетховен не чува.

— Отдавна те чакам тук — високо каза слабият човек. — Да вървим у нас... Отдавна те чакам.

— Не, не мога... Не съм взел пари... — отвръща Бетховен.

Гласовете им преувеличено високо звучат по пустите улици с черни здания и още светло небе.

— Не мисли, че заради парите — казва слабият. — Аз заради дъщеря си... Разказах ѝ за теб и не иска да спи... Разбираш ли, Лудвиг, дъщеря ми е всичко, което имам на този свят... Ако не е тя... Да вървим Лудвиг, не ми отказвай... Виж, започва да вали...

— Добре, да вървим — казва Бетховен, гледайки тежките капки, които падат по пътя.

И тръгва след слабия.

... Влизат в бедна чиста стая, осветена от свещ, и ги посреща слабичко момиченце с огромни очи.

— Ето, Ана — бодро казва слабият. — Това е господин Лудвиг ван Бетховен.

— Здравей, Ана. Ето, аз дойдох, но ми казаха, че не искаш да си лягаш да спиш.

— Здравейте, господин Лудвиг... Татко казва, че умеете да свирите на всякакво пиано... Вярно ли е?

— Умея, момиче...

Бетховен забелязва пианото, отваря капака и докосва с пръста си един клавиш.

— Покойната й майка беше започнала да я учи... Тогава живеехме добре... Сега всичко... А, глупости... — казва слабият.

— Кажи ми, Ана, защо искаш да свириш на пиано?

— Татко казва, за да си развивам пръстите... А на нашето пиано също ли умеете да свирите, господин Лудвиг?

— Умея, Ана. Но не умея да развивам пръстите си. Умея само да разказвам разни истории...

— Ще ми разкажете ли? — пита Ана и навежда глава.

— А след това ще спиш ли?

— Ще спя! — отвръща момиченцето и вдига глава.

— Е, тогава слушай — казва Бетховен и сядна на пианото. — Имало едно време... „някой“ — казва той и започва да взема акорди. — И се случила с него такава история... Слушай... Значи, така... Когато този „някой“ бил още момче, всички му се чудели колко е умен и всички го хвалели за това и той се радвал... Чуваш ли?... Тук той се радва... Но бил беден... — казва Бетховен и взема миньорен акорд.

— Като теб ли? — пита Ана, гледайки го жално.

— Като много други... — отвръща Бетховен. — И ето, той започнал да забелязва, че въпреки че е по-умен и по-честен от другите момчета, те живеят по-щастливо от него. И когато пораснал, най-красивото момиче се омъжило не за него, а за друг.

— Аз ще се омъжа за теб — казва момиченцето. — Ти ме почакай.

— Добре, ще те почакам — казва Бетховен. — И тогава тези „някой“ казал... слушай — и започва съвсем друга, Бетховенова музика. — Той казал: „Това е несправедливо!“ Да, така казал. Чуваш ли? Тук той говори... Но бил беден и му се присмели — чуваш ли? Но той казал: „Не ме е страх от вас и ще се бия с вас до самата си смърт...“ И тогава всички врагове се вдигнали срещу него и настанала тъмна нощ, когато започнал боят... И те били много. А той бил сам... Ето, виждаш ли, това е нощта... — каза Бетховен, без да забелязва широко отворените от тревога очи на момичето.

Ниже се музиката и сякаш по пътя прекарват оръдия, прозорците звънят и надалеч се чува дрезгава команда.

— И ето, обкръжили са го и той е почти загинал — казва Бетховен.

— Не трябва!... Не искам! — крещи Ана.

— Не искаш ли? Да, права си. Това е възмутително. Всички срещу един.

— Не искам така! Страх ме е.

— Не се бой. Сега аз ще се намеса в тази история. Сега ще се застъпя за него. Сега... Сега... Сега такова нещо ще пусна срещу тях... — възбудено казва той. — Слушай, дай да пуснем срещу тях слънцето... Аха... Чуваш ли, те потрепериха от тази дума... Ей, чувате ли?! Слънце! — крещи Бетховен и взема светли, стремителни акорди.

— Аха! — злорадо вика той. — Треперят!

— Треперят! — гневно вика момиченцето Ана. — Още! Още!

— Сега! Сега ще им дам да разберат! — отвърща Бетховен.

— Бягат! Бягат! Чуваш ли: бягат! Всички бягат! — вика Ана.

— Не, не всички. Тук накрая са се притаили други, чуваш ли? Трябва да свършим с тях.

— Нека! Тях после! Най-напред тези!

— Да, права си — бързо и учудено казва той. — Най-напред тези да прогоним. Права си! Напред! Напред!

— Не, не от този край! Оттук ги заобиколи! — вика момичето, сочейки басовите.

— Оттук ли казваш? — пита Бетховен и бързо я целува по челото.

— По-бързо! Само по-бързо! Аха, бягат! Бягат!

Ана риде от щастие.

— Какво?! Какво?! О, момичето ми! — ококорил сините си неистови очи, казва господин Лудвиг.

Ана се хвърля на шията му.

— Ние победихме и онзи „някой“ е жив!

— Жив е! Жив е! Сега тръбите, Ана... Сега барабаните! — крещи господин Лудвиг. — Ура, победихме... Сега победата, Ана!...

Господин Лудвиг скача и избягва през вратата.

— Не си отивайте! Не си отивайте! — вика момиченцето Ана, хващайки баща си за полите на стария фрак.

Но господин Лудвиг не чува как го вика момиченцето Ана. Той крачи през локвите и свежият вятър гони облаците по небето и развява косите му с цвят на шарена сол. Стига вкъщи и написва на плочата, трошейки калема:

„Животът е трагедия! Ура!“

НАЙ-РЕАЛНОТО НЕЩО НА СВЕТА

— Операцията „Златен век“ не успя... Всичко се отменя — мърмореше пришьлецът, влачейки се по пътя. — Може би не ме разбраха за нежността? — мърмореше той. — Може би помислиха, че нежността е лигавене? Може би трябваше да се позова на авторитети, например на великия режисьор Довженко, който казваше, че нежността е висшето образование на сърцето?... Не, суяци... — мърмореше той. — Нежността — това не е всеопрощаваща любов, не е лигавене... Нежността преди всичко е мъжество, ако искате да знаете.

И той заплаши някого с юмрук, а кого — неизвестно.

Вървеше по пътя и мърмореше всякакви глупости, заседнали в мозъка му от незапомнени времена, всякакъв боклук, налепил се по него от биваците през време на чергарството му.

Беше започнало вече да се съмва и той беше отишъл доста далече от града, от Бившата уличка, и все мечтаеше да срещне поне умния кон, така приятелски протегнал му предното си копито, искаше да срещне поне познатата мравка, която сигурно като съмне, пак ще запълзи по възвишенията и ямите на мраморния паметник на крайпътната Венера.

Напред забръмча кола.

Пришьлецът вдигна ръка и излезе на пътя.

Колата спря. В нея нямаше шофьор.

— Щом дотук си пътувала без шофьор, изглежда и нататък ще можеш така? — попита пришьлецът.

Колата мълчеше. Той пристъпи към нея. Вратата се отвори.

— Всичко е наред — каза пришьлецът и се настани на предната седалка.

Вратата се затвори. Колата стоеше на място. Навярно чакаше команда.

— Не знам накъде да вървя — каза пришьлецът. — Ясно ли ти е?... Важното е да ме откараш оттук... Тръгвай.

Колата се дръпна от мястото си и се обърна, после още веднъж се обърна и започна да прави виражи и осморки. Шосето препусна като откачена стрелка на часовник.

— Насадохме се... — зловещо каза пришълецът.

— Да беше мълчал — ясно каза колата и се понесе по шосето.

Пришълецът затвори очи...

... Тихо и незабелязано си отиде от кафенето, без да се сбoguва с никого. И тихо и незабелязано ще пристигне някъде с тази талига-модерн.

Колата спря и каза с тънък глас:

— Слизай...

Пришълецът отвори очи. Стояха около едно тихо предутринно кафене в покрайнините на града. До онова същото кафене.

Вратата се отвори. Седалката решително изтласка пришълеца и той се намери в края на канавката. Едва успя да грабне от седалката торбата и плаща си. Вратата се затвори, колата отлетя към града.

— А защо, собствено, всичко да се отменя? — попита пришълецът и се огледа наоколо. Но никой не му отговори.

В далечината, в дъното на площада, на който излизаше Бившата уличка, пришълецът забеляза някакво движение.

Приблужи се. Тихо бръмчаха машини. Огромните лапи на един манипулатор монтираха върху постамент загърната в пластик скулптура. Техниката работеше мълчаливо и безупречно.

„Златният век“ — помисли си пришълецът и приблужи към човека с комбинезона, който стоеше до подвижния пулт.

— Какво е това? — попита пришълецът.

— Паметник — отвърна комбинезонът.

— На кого?

— На изобретателя.

Комбинезонът беше разговорчив. Пришълецът го хвана за ръкава и го обърна към себе си.

— Говорете членоразделно... — каза пришълецът. — На какъв изобретател, какво е изобретил?...

Оня го погледна разсеяно и каза:

— Паметник на този, от когото днес в три-нула-нула започна Златният век... Този човек изобрети вечния двигател...

И пак се заби в пулта. Лапите на манипулатора се забавиха малко, после внимателно свалиха праха от паметника и оправиха гънките на покривалото.

Пришълецът тръгна по уличката към кафенето.

— Да живеят инженерите! — тихо и печално каза той, като спря сред зелената трева. — Хронос е прав. Часовникът трака. Има с какво да се измерва времето.

Паметникът на изобретателя окончателно го довърши. Пак трябваше да се започва всичко отначало. Ето, и експериментът бе успял, и у тях беше започнала верижната реакция на творчеството и някакъв си Златен век. Само че не точно онази верижна реакция и не точно онзи Златен век, на който се надяваше пришълецът, когато съчиняваше приказчиците за великаните и децата, за това как великаните се облягат на децата, а децата на великаните. Те изобщо не се обезпокоиха, когато кибритената кутия каза: храс! — и умря гущерът, малката рептилия, крокодилът, фокусът на любовта. Как се вкопчиха в зародилата се нежност и никой не забеляза гибелта. Лъжа, лъжа! Забеляза я поетът и неговата Муза. Наистина поетът беше вече свикнал с всичко, а сервитьорката нищо не бе видяла през последните пет хиляди години патриархът. Нищо не разбраха от неговите разкази. Нямахме накъде да върви.

— А защо, собствено, трябва нанякъде да вървя? — високо каза пришълецът. — За какъв дявол!

Събеседници нямаше, но това не го смути. Събеседниците в целия град спяха и сънуваха сънища, каквито им се полагаха.

— А защо, собствено, трябва нанякъде да вървя? — каза пришълецът. — Това е моята уличка. Стига. Има велики поети и славата им учтиво гърми по вселената. Нека. Не заплашвам. Но това е моята уличка. Сам си я избрах и, значи, съм съшит по нейна мярка. Нека Аз съм поетът на този участък от вселената.

Той разстла плаща си върху мократа трева и сложи торбата си за възглавница. После вдигна от тревата белеещия се в здрача лист с вчерашно меню и написа върху него с едри букви „УЧАСТЪКОВ ПОЕТ. ПРИЕМА от 7 до 17“.

Окачи обявата на едно клонче и легна да поспи под дървото.

Стига...

В този момент към него приближиха акушерката, фризьорът и, майсторът на ковчези. Нямаше го само метача, защото крокодилът бе умрял по погрешка, а вече бяха започнали да го обичат и сервитьорката я нямаше, защото музиките не обичат ония, които се предават. Нямаше го и Хронос. Но какво го засягат времето, неприятностите на поезията.

— Ако се откажа от поезията, няма за какво да живея — каза им пришълецът. — Ако се откажа от живота — поезия не ми трябва... Стара безизходна залъгалка; от потъващ параход са паднали във водата жена, мъж и майка му. Кой трябва да бъде спасен, ако може да се спаси само един?

— Истинската майка винаги се жертвува... — каза Венера Михайловна.

— А как ще живее след това синът? — попита Амадей Хофман.

— Значи, няма изход... — каза Саша Македонски.

— Има изход — разнесе се висок и пренебрежителен глас. — Да не се допуска гибелта на парахода.

Настъпи тишина.

— Кой каза това? — попита пришълецът. — Ти ли?

— Не.

— Ти? Ти? Ти?...

— Според мен каза го репродукторът... — нерешително промълви майсторът на ковчези Саша.

— Ти ли каза това? — попита пришълецът мълчащия репродуктор.

— Да, аз — отвърна репродукторът върху масичката на кафенето.

— Нали вчера те изключихме?

— Мен можете да изключите. Но времето — не.

— Пак някаква приказка... — каза Амадей Хофман.

— Защо приказка? — каза репродукторът. — Днес Хронос изглежда така. Нима съвестта е приказка? Глупчо. Няма приказка, която да не се сбъдва.

— Сладки дрънканици — каза пришълецът. — И аз мислех така някога.

— Разбира се — каза Хронос. — Приказките се сбъдват, не когато ги измислят. Нима си такъв негодник, че няма да поработиш за

приказката, дори и да не доживееш до щастливия ѝ край?

— Не съм негодник — каза пришълецът. — Просто съм уморен.

— Умората минава — каза Хронос. — А приказката е най-реалното нещо на света.

— Замълча... Не мога да стана дете — каза поетът.

— Ти никога не си преставал да бъдеш дете... Голям човек си. Ти... ти прекрасно разбираш, че само детските ценности струват нещо на тази земя. Слушай командата!

— Млъкни! — викна поетът.

— Слушай командата... Едно.

— Какво?

— Две.

— Остави — каза поетът.

— Три.

— Махни се оттук!

— Четири...

— Слушай... Не мога повече — каза поетът.

— Пет.

— Уморен съм.

— Няма да издъхнеш. Шест.

— Всичко ми е омръзнало.

— Седем.

— Няма да се справя! Дявол! Няма да се справя! — извика поетът.

— Осем.

— Добре — каза поетът спокойно. — Ставам.

— Девет — каза Хронос.

И пришълецът зае стойка, скри в рамо брадичката си и започна тежко да се придвижва по тревата, търсейки противник.

— Момче — каза Хронос — за този бой юмруци не трябва. Важното е, че стана.

Над покривите блесна като прожектор първият лъч на утрото.

Към затворената врата на кафенето притичаха сервитьорката Съомина и метачът.

— Стига де... Не откачай — каза метачът, като дишаше тежко.

— Той си отиде... — каза сервитьорката Съомина. — Отиде си... Голяма беда.

— Стар съм да тичам около града — каза метачът. — Чума̀ви сте станали всички. Златен век измислили, мира нямам... Търсим не знам кого... Поне как изглеждаше този психопат ненормален?

— ... А ти наистина си крокодил — каза сервитьорката Съомина. — Нали разговаря с теб вчера...

— Не го запомних — каза метачът. — Отиде си и слава богу, каква ти беда? И без това всички ни сащиса.

— Отиде си... — каза сервитьорката Съомина.

И в този момент чу̀ха хъркане.

Още не вярвайки, още страхувайки се да повярва, бавно и сякаш припомняйки си нещо, сервитьорката Съомина обърна глава.

— Не е позволено — уверено каза метачът, целият се разпери и тръгна да вдига от тревата скитника.

Но в този момент, прелитайки като змеица по тревата, с половин корпус го изпревари Муза и го отблъсна от спящия.

Наведе се над пришълеца и издърпа изпод него плаща. Оня дори не се помръдна.

— Отдръпни се — каза тя на метача. — Не го пипай.

Метачът ахна. Пред него стоеше съвършена жена, която не се нуждаеше от поправки на красотата. Очите ѝ гледаха твърдо, а ресниците ѝ потрепваха.

Няколко секунди метачът гледа тази немислима, душераздираща красота. После отвърна поглед.

Хъркането спря и метачът се затътри нататък.

Пришълецът отвори очи.

— Е какво — каза той. — След дълги молби аз най-после се съгласих да приема този пост.

Той кимна към фирмата „УЧАСТЪКОВ ПОЕТ. ПРИЕМА от 7 до 17“.

— Говорих ли ти за това? Или ми се е присънило?

— Не — каза тя. — Не сте ми говорили. Та ставайте, господи!... Беда може да се случи... Целите покрайнини се вдигнаха!

— А защо?

— Заради гущера е всичко...

Пришълецът скочи и чу странен звук, подобен на стон, и не веднага можеха да се различат отделните гласове, крещящи една и съща фраза:

— Гущерът умря...

— Гущерът умря! — викаха гласовете.

И паника се чуваше в този стон.

— Муза... — едва чуто каза пришълецът. — По-бързо.

Сервитьорката Съомина се втурна нататък. Пришълецът след нея.

— Не е умрял! — викна пришълецът. — Не е умрял гущерът!

А Съомина пълзеше по тревата и шареше с ръце.

— По-бързо... — каза пришълецът. — Не може толкова да не ни върви...

Виждаше се как далече по уличката към кафенето тичаха хора.

— Ето... — каза Съомина и покри нещо с длан в тревата.

Пришълецът извади една кибритена кутийка и изсипа на тревата белите клечки.

— Е, какво има? Какво има? — сънено попита пришълецът.

— Наистина ли е умрял?... — попитаха хората.

— Побъркали сте се... — каза пришълецът и поотвори кибрита.

— Ето го, ето... Господи, колко шум заради някакъв си гущер.

Хората объркано мълчаха.

— Какво, малко гущери ли има или какво? Достатъчно ги има... — каза пришълецът.

— ... Този вече ни е като познат — каза шофьорът. — Свикнахме с него.

Хората недоверчиво и развълнувано се разотиваха и чак когато се отдалечаваха на няколко крачки, започваха да шумят.

— А къде е тези бог на времето? — изведнъж се развълнува пришълецът.

— Кой бог?

— Богът на времето Хронос.

— А-а... Хронов? — каза тя небрежно. — Това е часовникарят. Живее зад ъгъла.

Пришълецът неочаквано се успокои.

— Е, какво — каза той. — Убедително е. Тази концепция ме задоволява.

Той стана от тревата.

— Сега да идем да видим паметника на този юначага — каза той.

— На кой юначага?

— Изобретателят на вечния двигател... Трябва да им знаем вкуса — каза той, отивайки към площада. — Тъй или иначе с тях ще живеем.

Тя дойде точно в момента, когато беше започнал да тегли платнището.

— Не бива — каза тя.

— Нищо... Ще го отвием и пак ще го завием.

Той дръпна платнището и се отдалечи към нея, за да погледне отдалеч.

И видяха един доста нескопосан, лошо направен паметник, приготвен набързо и решително с цялата сила на предварителния ескиз.

На един виенски стол, излят от бронз, седеше мъж, прекрасен, с лице на Аполон и дълги коси. Едната му ръка стискаше венец, а в другата, кой знае защо, имаше лира.

— Странен паметник на инженер — каза пришълецът.

И в този момент той видя, че на коляното на бронзовия мъж седи гущер. Впрочем, ако се вгледате, бихте могли да забележите, че не е гущер, а крокодил в много малък размер. „ПАМЕТНИК НА НЕЗНАЙНИЯ ПОЕТ“ — беше издълбано върху постаментата. Там лежеше и мегафонът, оставен за митинга.

— ... Виж, Муза... има нещо и от мен... — каза, пришълецът и кимна към малкия крокодил.

После изведнъж закри лицето си с ръце, седна на стъпалото на постаментата и заплака. Муза мълчеше. Мегафонът се търкулна на земята и Муза го вдигна.

Той я погледна.

— Слушай, кажи нещо! — извика той в непонятно отчаяние. — Кажи! Как да позная времето?

— Не знам... не знам... — объркано каза тя и отстъпи още подалеч, притиснала мегафона към гърдите си.

И изведнъж сред пустия, площад започнаха да се чуват странни прекъсващи се звуци. Приличаха на хрипящи почуквания и шумове и удари на някакъв много стар механизъм, на часовник може би.

Ударите бяха глухи и силни, усилены от мегафона, и веднага не можеше да се познае, че това е биене на сърце.

... Настъпваше първото утро на Златния век и репродукторът върху масичката на крайпътното кафене вееше втория куплет от песничката на пришълеца.

*Там сред сини цветя
бродят коне и деца.
Ще потеглиме ний
към свещения кът.
Там небето е чисто,
и девойките — вятър,
там седлата се люшкат,
стари песни звучат...*

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.